

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Kateřina Malečková

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Role školního psychologa na základní škole

Autorka: Kateřina Malečková

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jiří Kressa

Studijní obor: Sociální pedagogika

Specializace: Výchovná a vzdělávací praxe

Datum odevzdání: 30. 03. 2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 sb. V plném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě Pedagogickou fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdání textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práci záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 30.03.2012

.....

Kateřina Malečková

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce panu Mgr. et. Mgr. Jiřímu Kressovi za odborné vedení, rady a připomínky k mé bakalářské práci. Zároveň bych ráda poděkovala všem, kteří mi jakýmkoliv způsobem pomáhali při vypracování této práce.

ANOTACE

Bakalářská práce má za cíl seznámit se strukturou školského poradenství. Blíže specifikuje jednotlivá poradenská zařízení. Zaměřuji se na školní poradenství a především na pozici školního psychologa na základní škole. Jednotlivé kapitoly pojednávají o historii školního poradenství, o legislativním vymezení školního psychologa, o metodách práce, které používá k diagnostice dětí a mládeže. Zároveň jsou zmiňována rizika a úskalí práce školního psychologa. V závěru teoretické části se zamýšlím nad možnostmi ve školní psychologii.

Data, která jsem získala ve výzkumné části, mi umožnila odpovědět na otázky týkající se činnosti školních psychologů na třech základních školách v Jižních Čechách. Konkrétně, zda jsou školní psychologové akceptováni ostatními pedagogy. Dále jsem zkoumala postoje pracovníků orgánu sociálně právní ochrany dětí a mládeže, kteří se školními psychology spolupracují.

Klíčová slova:

metody práce, možnosti, školní psycholog, školské poradenství, základní škola

ANNOTATION

The aim of my thesis is to introduce the structure of school counselling. It specifies the individual counselling facilities. It focuses on school counselling and first of all, on the position of school psychologist at primary schools. The particular chapters deal of the history of school counselling, the legislative determination of the position of school psychologist, methods of work which are used for diagnosis of children and youth. At the same time there are mentioned some dangers and difficulties of work of school psychologist. At the end of the theoretical part I reflect some other possibilities in school psychology.

The data which I acquired in the research part have enabled me to answer some questions regarding the work of school psychologist at three primary schools in Southern Bohemia, specifically, if school psychologists are accepted by the other teachers. Next I studied the attitudes of social worker and legal protection of children and youth who cooperate with school psychologists.

Key words:

methods of work, possibilities, school psychologist, school counselling, primary school

OBSAH

Úvod	8
1. Vývoj poradenských služeb pro děti a mládež v ČR	9
1.1. Vývoj v první polovině dvacátého století	9
1.2. Vývoj ve druhé polovině dvacátého století	10
2. Aktuální systém poradenských služeb pro děti a mládež	12
2.1. Školská poradenská zařízení	13
2.1.1. Pedagogicko-psychologické poradny (dále PPP)	13
2.1.2. Speciálně pedagogická centra (dále SPC)	15
2.1.3. Střediska výchovné péče (dále SVP)	18
2.2. Školní poradenská pracoviště	19
2.2.1. Výchovný poradce	20
2.2.2. Školní metodik prevence	21
2.2.3. Školní psycholog	22
2.2.3.1. Historie školní psychologie	24
2.2.3.2. Školní psychologie v Čechách	25
2.2.3.3. Školní psychologie ve světě	25
2.2.3.4. Legislativní vymezení školního psychologa	26
2.2.3.5. Etický kodex školního psychologa	27
2.2.3.6. Metody práce školního psychologa	28
2.2.3.7. Podmínky pro poskytování služby školního psychologa	31
2.2.3.8. Pozice školního psychologa	32
2.2.3.9. Profesionální identita školního psychologa	36
2.3. Dosavadní praxe poradenského systému	36
3. Proces výzkumu	38
3.1. Cíle práce	38
3.2. Výzkumné otázky	39
3.3. Metody výzkumu	40
4. Výsledky výzkumu	45
4.1. Vyhodnocení rozhovorů s pedagogy základních škol	45
4.2. Vyhodnocení rozhovorů s pracovníky OSPOD	49
4.3. Závěry výzkumu	51
5. Závěr	53
6. Seznam použité literatury a zdrojů	54

Úvod

Vzdělávací nároky na žáky se zvyšují, přibývá dětí se speciálními vzdělávacími potřebami i problémy s chováním. Statistiky v posledním desetiletí vykazují v naší společnosti vzestup negativních psychosociálních jevů, jako jsou např. agresivita, brutalita, krádeže, závislost na internetu, záškoláctví, šikana. Na školách narůstá počet žáků s různými zvláštnostmi, potřebami i obtížemi. Po učitelích se stále více žádá, aby si osvojili nové a hlubší pedagogicko-psychologické dovednosti. Je proto evidentní, že jedni i druzí potřebují odbornou pomoc a podporu projevující se kupř. přiblížením psychologických služeb učitelům, žákům i jejich rodičům. Ve světle těchto uvedených skutečností se stále více ukazuje význam školních poradenských pracovišť. V nich jsou v prvotním sledu žákům a učitelům k dispozici odborníci, kteří dokážou rozeznat problém a jeho podstatu a zároveň poradit. V případě potřeby vědí, za jakým dalším odborníkem rodiče či dítě poslat.

Nad zvolením téma bakalářské práce jsem nemusela dlouho uvažovat. Ve své praxi (pracuji jako sociální pracovnice orgánu sociálně právní ochrany dítěte) se téměř dennodenně setkávám s problémy školní mládeže a s jejich rodiči. Právě ti za mnou přicházejí v okamžiku, když už výchovu dětí nezvládají. Při analýze situace rodiny se téměř vždy odkryje, že problém byl z počátku bagatelizován, a to jak ze strany pedagogů tak rodičů.

První kapitola mé práce nahlíží do vývoje poradenských služeb v České republice. Dále jsem se zaměřila na současný stav poradenství, druhy poradenských služeb, které jsou školním zařízením nabízeny. Závěr teoretické části blíže rozpracovává poradenství poskytované školním psychologem.

Praktická část bakalářské práce vychází ze základních otázek, které jsem si položila. Je vůbec potřeba zřizovat na základních školách funkci psychologa? Jak jeho osobu vnímají pedagogové školy a zda jeho pomoc pocítují ve své činnosti pracovníci sociálně právní ochrany mládeže?

1. Vývoj poradenských služeb pro děti a mládež v ČR

Poradenská služba existuje nepochybně od dávných dob, jenom nebyla formálně upravena jako společenská instituce. Když se lidé ocitnou v těžkostech, hledají pomoc. O pomoc žádáme toho, kdo k tomu má předpoklady, od koho se můžeme dočkat skutečně dobré rady. Tito lidé se nemusí vyznačovat hodnostmi a tituly, jejich doporučením jsou především tři osobnostní charakteristiky: životní zkušenost, inteligence a důvěryhodnost. Poradenská služba jakožto instituce vyžaduje od svých pracovníků patřičnou kvalifikaci. Odbornost je dnes hlavní určující činitel. Nebylo by ovšem dobře, kdyby se pro danou odbornost z poradenství vytratily uvedené tři charakteristiky.¹

1.1. Vývoj v první polovině dvacátého století

Problematice dětí a mladistvých s různými výchovnými a vzdělávacími problémy se začali věnovat odborníci z oblasti lékařských i pedagogických věd. Od nich vycházeli podněty k zakládání odborných institucí, které měly tyto problémy zkoumat a současně rozvíjet i určitou praktickou činnost. Šlo spíše o ojedinělé počiny s velmi malým okruhem působnosti. Problematikou poradenství se zabýval například univerzitní profesor filozofie a pedagogiky a významný český psycholog František Čáda (1855-1915), který zkoumal problematiku psychologie řeči, dětských her, kreseb, rozumového, mravního a estetického vývoje. Založil Sdružení pro studium dítěte a dal podnět k založení Pedagogického ústavu hlavního města Prahy.²

Publikačně měl zásluhy na rozvoji pedagogické psychologie J.Šústal. Roku 1913 mu vyšla první česká učebnice pedagogické psychologie, která se dočkala i svého 2. vydání pod názvem Vychovatelství v roce 1923. Mezi další významné odborníky na počátku 20. století patří O. Chlup, V. Příhoda, V. Chmelař, J. Čáp a J. Linhart.³

---

¹ MATĚJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: SPN, 1991. s. 15-16.

² RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Speciální pedagogika*. Olomouc: UP, 2003. s. 24.

³ TELCOVÁ, J. *Úvod do pedagogické psychologie*. Brno: Ústav psychologického poradenství a pedagogicky, 2002. s. 9-10.

Mezi dvěma světovými válkami v Československu vznikla organizace poraden pro volbu povolání, která byla součástí úřadů práce, řízených ministerstvem sociální péče. Po odborné stránce měly tyto poradny poměrně vysokou úroveň. Samostatně s poradnami pro volbu povolání se rozvíjela ve dvacátých a třicátých letech linie odborných poraden pro děti a mladistvé s problémy v chování a ve školním učení. Druhá světová válka rozvoj poradenské činnosti v Evropě přerušila.

Po roce 1945 dochází k oživení poradenských služeb v Československu.

1.2. Vývoj ve druhé polovině dvacátého století

Roku 1962 byla v ČSSR vydána Ministerstvem školství a kultury *Směrnice k vybudování soustavy výchovného poradenství na základních devítiletých školách*. Touto směrnicí bylo uloženo zřídit na základních školách s šestým a devátým ročníkem funkci výchovného poradce. Ředitel měl touto činností pověřit učitele kvalifikovaného pro vyučování v těchto ročnících, popř. svého zástupce. K úkolům výchovného poradce patřilo:

- pomáhat řediteli vést učitele k hlubšímu poznávání žáků především po stránce jejich osobních zájmů a schopností
- seznamovat učitele s metodami výchovy mládeže ke správné volbě povolání a k rozvíjení talentů a s metodami péče o zaostávající žáky a o žáky s výchovnými obtížemi
- informovat učitelský sbor o jednotlivých povoláních z hlediska potřeb národního hospodářství, spolupracovat se SRPŠ.

K rozšíření působnosti výchovného poradce došlo v roce 1963 vydáním *Směrnice o výchově a volbě povolání na středních všeobecně vzdělávacích a středních odborných škol*. Hlavní úkoly výchovného poradce byly především informativní, metodické a koordinační povahy. V tomto roce založilo Ministerstvo školství na Univerzitě Karlově v Praze vědecko-výzkumné pracoviště pro oblast výchovného poradenství, z něho byl v průběhu let konstruován Ústav sociálního výzkumu mládeže a výchovného poradenství Univerzity Karlovy při Pedagogické fakultě v Praze. Od roku 1965 probíhalo na Pedagogické fakultě UK specializační postgraduální studium výchovných poradců. První ucelená koncepce poradenských služeb v českém školství vycházela z pedagogicko-psychologického zaměření této

služby a z jejího začlenění do školské soustavy. *Pokynem Ministerstva školství a kultury z roku 1967 ke „Zřizování krajských odborných psychologicko-výchovných pracovišť“* bylo zahájeno budování pozdějších okresních pedagogicko-psychologických poraden. Posláním těchto pracovišť bylo poskytovat školám, výchovným zařízením, učitelům, rodičům žáka, organizacím odborné informace, porady i soustavnou pomoc při řešení závažných výchovně psychologických problémů a informace o volbě vhodného povolání pro žáky.⁴

Instrukce o soustavě výchovného poradenství určovala osoby a instituce, na které se vztahovala odborná poradenská činnost. Mluvíme o vzniku výchovných poradců v 1. – 9. ročníků pro mládež vyžadující zvláštní péči, gymnázia, okresní, v Praze obvodní pedagogicko-psychologické poradny a krajské pedagogicko-psychologické poradny. Dalšími úkoly československé výchovné soustavy měla být pomoc při přípravě žáků předškolního věku pro vstup do základní školy, včasné vyhledávání dětí duševně, smyslově, řečově a tělesně postižených, nemocných a obtížně vychovatelné mládeže, jejich komplexní diagnóza a návrh vhodných opatření.

V roce 1978 bylo pedagogicko-psychologické poradenství zakotveno ve školském zákoně č. 63/1978 Sb. a ve *Vyhlášce Ministerstva školství Československé republiky č. 130/1980 Sb.* jako systém výchovného poradenství.

Po roce 1989 došlo k řadě organizačních a institucionálních změn v oblasti pedagogicko-psychologického poradenství. Vedle pedagogicko-psychologických poraden (PPP) vznikala nová poradenská pracoviště zaměřená na klienty se zdravotním postižením – speciálně pedagogická centra (SPC) a na klienty s poruchami chování – střediska výchovné péče (SVP). Těžiště činnosti se posunulo k osobnostnímu a sociálnímu vývoji dětí a mládeže.

Metodicky řídí a koordinuje celý poradenský systém Institut pedagogického poradenství České republiky (IPPP ČR), který zabezpečuje také další vzdělávání poradenských pracovníků a přenos odborných informací. Podílí se i na tvorbě nových poradenských koncepcí a legislativy. IPPP je od 1. 7. 2011 organizačně začleněn do nově vzniklé instituce Národního ústavu pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NVÚ).⁵

---

⁴ KLÍMOVÁ, M. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: SPN, 1987. s. 19-22.

⁵ www.msmt.cz, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]

2. Aktuální systém poradenských služeb pro děti a mládež

Termínem výchovného poradenství označujeme organizovanou soustavu speciálních odborných poradenských služeb v otázkách výchovy a vzdělávání dětí a mládeže, které jsou uskutečňovány pracovníky k tomu účelu zřízených institucí.⁶ *Vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních č. 72/2005 Sb.*, ve znění pozdějších předpisů, přesně vymezuje zákonné podmínky, a to v návaznosti na § 121 a § 123 školský zákon č. 61/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Poradenské služby ve školách a školských poradenských zařízeních jsou poskytovány dětem, žákům a studentům, jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením. Tyto služby jsou poskytovány bezplatně, a to na žádost žáků, jejich zákonných zástupců, škol nebo školských zařízení. Žák, v případě nezletilého žáka jeho zákonný zástupce, je předem informován o povaze, rozsahu, trvání, cílech a postupech nabízených poradenských služeb, o všech předvídatelných rizicích a nevýhodách, které mohou vyplynout z poskytované poradenské služby, o prospěchu, který je možné očekávat, i o možných následcích vyplývajících z toho, když poradenská služba nebude poskytnuta. Obsahem poradenských služeb je činnost přispívající zejména k:

- a) vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj žáků, pro rozvoj jejich osobnosti před zahájením vzdělávání a v průběhu vzdělávání
- b) naplňování vzdělávacích potřeb a rozvíjení schopností, dovedností a zájmů před zahájením a v průběhu vzdělávání
- c) prevenci a řešení výukových a výchovných obtíží, sociálně patologických jevů a dalších problémů souvisejících se vzděláváním a s motivací k překonávání problémových situací
- d) vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů integrace žáků se zdravotním postižením
- e) vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšího profesního uplatnění
- f) vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky, kteří jsou příslušníky národnostních menšin nebo etnických skupin

---

⁶ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2002. s. 72.

- g) vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky nadané a mimořádně nadané
- h) rozvíjení pedagogicko-psychologických a speciálně pedagogických znalostí a profesních dovedností pedagogických pracovníků ve školách a školských zařízeních
- i) zmírňování důsledků zdravotního postižení a prevenci jeho vzniku⁷

Zákonný předpis dále stanovuje dva typy školských poradenských zařízení, jednak pedagogicko-psychologické poradny a dále speciálně pedagogická centra. Služby pedagogicko-psychologického poradenství jsou zajišťovány odbornými pracovníky pedagogicko-psychologických poraden, speciálně pedagogických center a středisek výchovné péče. Významným subjektem v poskytování poradenských služeb je samotná škola, která zabezpečuje tyto služby výchovnými poradci, školními metodiky prevence, školními psychology nebo školními speciálními pedagogy. Rozvoj poradenských pracovišť na základních školách se odvíjí od nároků, které jsou na děti kladeny. Tlak na dítě se zvyšuje jednak ze strany rodiny ale i širší společnosti. Školní vzdělání dítěte získalo mimořádnou hodnotu ekonomickou (pro společnost jako celek), společenskou (prestiž rodiny) i osobní (pracovní uplatnění dítěte a jeho uspokojivé sociální zařazení). Poradenská pracoviště tedy zaměřují svoji činnosti zhruba do dvou velkých okruhů – první se týká školního prospěchu, druhý sociální situace dítěte ve škole, postavení v dětském kolektivu, vztahů k spolužákům a k učiteli.⁸

2.1. Školská poradenská zařízení

2.1.1. Pedagogicko-psychologické poradny (dále PPP)

Mezi standardní činnosti poraden patří jednak komplexní nebo zaměřená psychologická a speciálně pedagogická diagnostika, která zahrnuje například:

- zjišťování předpokladů pro školní docházku, skupinovou a individuální psychologickou a speciálně pedagogickou diagnostiku školní zralosti

⁷ Vyhláška č. 72/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

⁸ MATĚJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: SPN, 1991. s. 235.

- individuální psychologickou a speciálně pedagogickou diagnostiku dětí předškolního věku z důvodu nerovnoměrného rozvoje, diagnostiku žáků základních škol a žáků středních škol s problémy v adaptaci a s výchovnými problémy, včetně specifických poruch chování
- diagnostiku žáků základních škol a středních škol s výukovými problémy, včetně poruch učení, a žáků neprospívajících
- diagnostiku pro integraci žáků se specifickými poruchami učení a chování nebo pro návrhy na zařazování a přeřazování žáků se specifickými poruchami učení a chování
- diagnostiku v případech komplikací při volbě školy či povolání
- diagnostiku sociálního klimatu třídních kolektivů jako podklad pro tvorbu nápravných programů
- individuální psychologickou a speciálně pedagogickou diagnostiku žáků středních škol jako podklad pro pomoc při reorientaci a přestupu na jinou střední školu
- individuální psychologickou a speciálně pedagogickou diagnostiku mimořádně nadaných žáků.⁹

Odborníci v PPP dále provádějí psychologickou a speciálně pedagogickou intervenci včetně telefonické, a to jak u žáků předškolního věku, tak žáků základních škol a žáků středních škol, zákonných zástupců a pedagogických pracovníků v životní krizi či nouzi, a nabízejí individuální pomoc těmto jedincům při zpracování krize v případech problémů, které negativně ovlivňují vzdělávání dítěte nebo žáka. Individuálně pracují se žáky s obtížemi v adaptaci, s osobnostními a sociálně-vztahovými problémy. Nabízejí kariérové poradenství pro žáky základních a středních škol a studenty vyšších odborných škol. V poradnách je vedena krátkodobá intervence, tj. taková, která netrvá déle než 6 měsíců, zaměřená na poradenské a terapeutické vedení rodin s dítětem nebo žákem (v případech problémů, které negativně ovlivňují vzdělávání dítěte nebo žáka).¹⁰

Není možné nezmínit informační a metodickou činnost PPP. Tato obsahuje metodické vedení práce výchovných poradců a školních metodiků prevence

⁹ Vyhláška č. 72/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

¹⁰ Vyhláška č. 72/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

v základních a středních školách, přípravu podkladů pro integraci žáků se specifickými poruchami učení a chování do základních a středních škol, poskytování odborných konzultací pedagogickými pracovníky, zpracování zpráv o žácích pro zákonné zástupce, metodickou pomoc při tvorbě preventivních programů škol a v neposlední řadě spolupráci se středisky výchovné péče při poskytování standardních služeb pro žáky se specifickými poruchami chování a s rizikem vzniku sociálně patologických jevů. Vedle zajišťování vlastního poradenství vykonávají PPP v rámci hlavní činnosti i aktivity publikační a osvětové.¹¹

PPP jsou ve většině případů zřizovány krajem, jsou však do jisté míry i operativně metodicky řízeny z úrovně centra (zejména prostřednictvím příslušného odboru Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a ministerstvem přímo řízeného Institutu pedagogicko-psychologického poradenství). Služby poraden jsou bezplatné a jsou zajišťovány týmem psychologů, speciálních pedagogů a sociálních pracovníků, kteří musí splňovat kvalifikační předpoklady.

V České republice sdružuje odborné pracovníky pedagogicko-psychologických poraden Asociace pracovníků pedagogicko-psychologických poraden, která jednak napomáhá rozvoji poradenství, zabývá se činností poraden, reaguje na změny v legislativě, napomáhá vzdělávání a kvalifikaci pracovníků.¹²

V Jihočeském kraji je PPP zřízena jako samostatný právní subjekt formou příspěvkové organizace se sídlem v Českých Budějovicích. Při krajské PPP pracuje 7 poboček, a to v Českém Krumlově, Jindřichově Hradci, Písku, Prachaticích, Strakonících a Táboře.¹³

2.1.2. Speciálně pedagogická centra (dále SPC)

SPC se od počátku profilovala jako odborná poradenská pracoviště pomáhající klientům s výběrem odpovídající vzdělávací cesty a jejich integrací do kolektivu běžných škol při splnění předem stanovených podmínek. Typ pracoviště korespondoval s typem školy, při níž byla tato centra zřizována. Podle druhu zdravotního postižení klientů byla zřizována SPC pro mentálně postižené, tělesně postižené, pro sluchově postižené, pro zrakově postižené, pro děti a žáky

---

¹¹ PEŠOVÁ, I., ŠMALÍK, M. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Praha: Grada, 2006. s. 49

¹² www.apppp.cz, Asociace pracovníků pedagogicko-psychologických poraden. [online]

¹³ www.pppcb.cz, Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice. [online]

s vadami řeči. Vznik SPC na počátku 90. let vyvolával jistou nedůvěru v opodstatněnost a funkčnost. Zpočátku byla vnímána jako konkurenční zařízení PPP. V průběhu činnosti center se však jejich opodstatnění ukázala.¹⁴

Ke standardní činnosti center patří například:

- vyhledávání žáků se zdravotním postižením
- komplexní diagnostika žáků, tvorba plánu péče o žáka
- včasná intervence
- přímá práce se žákem (individuální a skupinová)
- konzultace pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky, školy a školská zařízení
- sociálně právní poradenství
- krizová intervence
- metodická činnost a podpora při tvorbě individuálního vzdělávacího plánu
- kariérové poradenství pro žáky se zdravotním postižením
- zapůjčování rehabilitačních kompenzačních pomůcek podle potřeb žáků
- pomoc při integraci žáků se zdravotním postižením do mateřských, základních a středních škol, instruktáž a úprava prostředí
- všestranná podpora optimálního psychomotorického a sociálního vývoje žáků se zdravotním postižením v duchu tzv. ucelené rehabilitace (využívání prostředků pedagogických, psychologických, léčebných, sociálních a pracovních), tj. zajištění komplexní péče zaměřené nejen na žáka s postižením, ale na celou jeho rodinu.

SPC mají ve své náplni i standardní činnost speciální, která je zaměřena na jednotlivá zdravotní postižení.

- **Centrum poskytující služby žákům s vadami řeči.** Mezi základní služby patří logopedická diagnostika a depistáž poruch komunikace a aplikace logopedických terapeutických, stimulačních a edukačních postupů, péče o děti cizinců, vedení logopedických deníků.
- **Centrum poskytující služby žákům se zrakovým postižením.** V centru probíhá například výcvik specifických činností a nácvik kompenzačních pomůcek, smyslová výchova zrakově postiženého žáka, nácvik orientace a samostatného pohybu, propedeutika čtení a psaní bodového písma,

---

¹⁴ PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. s. 32

tyflografika, rozvoj matematických představ, práce se speciálními pomůckami.

- **Centrum poskytující služby žákům se sluchovým postižením.** Odborníci napomáhají s budováním a rozvojem komunikačních dovedností žáka, rozvíjí orální komunikaci, vizuální motorickou komunikaci, procvičují odezírání, nácvik používání kompenzačních pomůcek, provádí kurzy znakového jazyka pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky, školy a školská zařízení a další činnosti.
- **Centrum poskytující služby žákům s tělesným postižením.** Služby centra vedou k budování a rozvoji komunikativních, lokomočních a manipulačních dovedností žáků, využívají některé specifické formy terapie, jako např. arteterapie, muzikoterapie.
- **Centrum poskytující služby žákům s mentálním postižením.** V těchto zařízeních probíhá smyslová výchova dětí předškolního věku s mentálním postižením, rozvoje hrubé a jemné motoriky, nácvik sebeobsluhy a sociálních vztahů, rozvoj grafomotoriky, systematicky rozvoj slovní zásoby.
- **Centrum poskytující služby žákům s poruchami autistického spektra.** Zařízení se zaměřují především na domácí programy směřující k rozvoji funkční komunikace, sociálních dovedností, pracovních návyků a sebeobsluhy.
- **Centrum poskytující služby žákům hluchoslepým.**
- **Centrum poskytující služby žákům s více vadami.**¹⁵

Pracovní aktivity SPC se specifikuji na pomoc dětem předškolního i školního věku. Stěžejním úkolem je dlouhodobá a systematická práce s těmito dětmi. Významným prvkem jsou odborné konzultace poskytované rodičům a učitelům.

V současné době je v České republice 108 speciálně pedagogických center pro klienty se všemi typy speciálních vzdělávacích potřeb. Pracovní týmy jsou složeny z vysokoškolsky vzdělaných speciálních pedagogů, psychologů a sociálních pracovníků.

---

¹⁵ Vyhláška č. 72/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Pracovníci speciálně pedagogických center v lednu 2002 založili v Brně Asociaci pracovníků sociálně pedagogických center ČR, která se podílí na přípravě nových legislativních norem, pořádá pravidelná pracovní jednání a setkání svých členů (celostátní, krajská, odborných sekcí/dle druhu zdravotního postižení).¹⁶

V Jihočeském kraji pracují SPC jednak v Českých Budějovicích (SPC pro mentálně postižené, pro tělesně postižené, pro sluchově postižené a zrakově postižené) a dále např. SPC pro mentálně postižené ve Strakonících, SPC pro vady řeči v Týně nad Vltavou.

2.1.3. Střediska výchovné péče (dále SVP)

Činnost SVP je vymezena zákonem č. 109/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů, Vyhláškou č. 458/2005 Sb., Příkazem ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. 21/2007 a metodickým pokynem upřesňujícím podmínky činnosti střediska výchovné péče z 29. 6. 2007.

SVP úzce spolupracují se školami, středisky sociální prevence, PPP, SPC, orgány sociálně právní ochrany a dalšími odbornými institucemi. Cílem středisek je zejména nabídnout dětem a mládeži okamžitou pomoc, radu nebo systematickou péči při zachycení prvních signálů výchovných problémů, předcházet tak dalším vážnějším výchovným poruchám a odstraňovat či zmírňovat již vzniklé poruchy chování. SVP patří do oblasti tzv. preventivně výchovné péče (oblast primární a především sekundární prevence) Intenzivní terapeutickou péčí ve střediscích je umožněno dětem a mládeži s poruchami chování řešit a vyřešit své problémy dříve, než by mohla být nařízena ústavní (popřípadě ochranná) výchova. SVP se zaměřují na práci s celou rodinou, podporují či obnovují její funkci, poskytují všestrannou preventivně výchovnou péči dětem a mládeži s negativními jevy chování. SVP poskytují jednak služby ambulantní, ale i péči internátní. Organizačně jsou začleněna pod diagnostické nebo výchovné ústavy.¹⁷

V ČR funguje několik desítek středisek. V Jihočeském kraji služby poskytuje Dětský diagnostický ústav, dětský domov se školou, středisko výchovné péče, Základní škola a školní jídelna Homole v Českých Budějovicích. Pod tuto organizaci spadají SVP v Českých Budějovicích, Českém Krumlově

---

¹⁶www.apspc.cz, Asociace pracovníků sociálně pedagogických center.[online]

¹⁷ VÍTKOVÁ, M. *Otázky speciálně pedagogického poradenství*. Brno: MSD, 2003. s. 122

a ve Strakonících.¹⁸ Služby SVP při své činnosti využívají stále častěji orgány sociálně právní ochrany dětí a mládeže či soudy při nařizování dohledu nad dětmi a mladistvými.

2.2. Školní poradenská pracoviště

Cílem poradenské práce ve škole by měla být podpora žáka v jeho osobnostním rozvoji, pomoci mu orientovat se v jeho vzdělávacích možnostech a pomoci mu rozhodovat o jeho vzdělávacích perspektivách. Ředitel základní, střední a vyšší odborné školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole zpravidla výchovným poradcem a školním metodikem prevence, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli výchov, případně s dalšími pedagogickými pracovníky školy. V podstatě na nejnižší úrovni se poradenská práce týká především třídního učitele, na úrovni školy pak již výchovného poradce a dalších odborníků (speciálního psychologa, školního psychologa). I přestože jsou jejich kompetence odlišné, platí pro ně všechny zásady poradenské práce spojené s citlivým obsahem informací, se kterými pracují a i s citlivostí a zranitelností žáků, kterým poradenství poskytují.¹⁹

Ve škole jsou zajišťovány poradenské služby v rozsahu odpovídajícím počtu a vzdělávacím potřebám žáků zaměřené na:

- a) prevenci školní neúspěšnosti,
- b) primární prevenci sociálně patologických jevů,
- c) kariérové poradenství integrující vzdělávací, informační a poradenskou podporu vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšímu profesnímu uplatnění,
- d) odbornou podporu při integraci a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků z jiného kulturního prostředí a žáků se sociálním znevýhodněním,
- e) péči o vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků,
- f) průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s neprospěchem a vytváření předpokladů pro jeho snižování

---

¹⁸ www.dduhomole.cz, Dětský diagnostický ústav Homole.[online]

¹⁹ VÍTKOVÁ, M. *Otázky speciálně pedagogických poraden.* Brno: MSD, 2003. s. 123

- g) metodickou podporu učitelům při aplikaci psychologických a speciálně pedagogických poznatků a dovedností do vzdělávací činnosti školy.²⁰

V posledních letech zaznamenáváme nebývalý rozvoj školních poradenských pracovišť díky možnosti financování z projektu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Institutu pedagogicko-psychologického poradenství v Praze „Rozvoj školních poradenských pracovišť – Vzdělávání – Informace – Poradenství II“, který je spolufinancován Evropských sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

2.2.1. Výchovný poradce

V náplni práce výchovného poradce je na prvním místě zejména kariérové poradenství a poradenská pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní cestě žáků. Programový přístup k volbě povolání zahrnující všechny žáky by měl být koordinován na všech stupních vzdělávání, protože kariérní vývoj je souvislý proces.²¹

Na úrovni základní školy jsou tři klíčové oblasti kariérního vývoje sebepoznání, seznámení se školami a povoláními a poznání principů rozhodování. Již ve třetí třídě by se měli žáci učit poznat sebe sama, dosáhnout pocitu zodpovědnosti za sebe a znát nejzákladnější povolání. Ve vyšších ročnících by mělo docházet ke zvyšování vědomostí o pracovní náplni v jednotlivých povoláních. V posledních ročnících na základní škole by již měli být žáci připraveni na rozhodování o povolání.

Požadavkem dnešní doby je, aby škola v kariérní orientaci postupovala programově – podle určitých norem.²²

Výchovný poradce se musí umět orientovat na trhu pracovních sil, brát v potaz jako specifické potřeby okresu nebo kraje, tak i základní poznatky výzkumu v oblasti kariérního vývoje, vývojové psychologie a teorie učení. Ve své činnosti úzce spolupracuje s třídními učiteli i rodiči žáků. Zajišťuje skupinové návštěvy žáků škol v informačních poradenských střediscích úřadů práce. Poskytuje ucelené informace o možnostech studia, o studijních oborech, o vzdělávací nabídce,

---

²⁰ PEŠOVÁ, I., ŠMALÍK, M. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Praha: Grada, 2003. s. 52

²¹ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 72.

²² VENDEL, Š. *Kariérní poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 147.

možnostech studijního i profesního uplatnění, ověřuje osobnostní, intelektové a studijní předpoklady pro volbu školy a povolání.²³

Na většině škol působí jeden výchovný poradce. Jedná se o pedagogického pracovníka, učitele-specialistu s dalším vysokoškolským postgraduálním vzděláním, kterému je jeho základní pracovní úvazek sníženo jen o dvě hodiny týdně. V těchto hodinách by se měl věnovat právě výchovnému poradenství. Přitom se často stává, že místo kariérního poradenství musí řešit výchovné problémy žáků, často nahrazuje funkci školního psychologa.²⁴

V roce 2004 bylo založeno profesní sdružení Asociace výchovných poradců, která sdružuje poradenské pracovníky působící v různých typech vzdělávacích a poradenských institucích. Aby byla při naplňování cílů Asociace zohledňována specifika jednotlivých škol, působí v jejím rámci tyto sekce: základních škol, gymnázií, středních odborných škol a VOŠ, vysokých škol a úřadů práce. Jedním z cílů Asociace je zavedení samostatného předmětu na základních školách „Člověk, svět práce a volba povolání“, který by učil kvalifikovaný pedagog.²⁵

2.2.2. Školní metodik prevence

Mezi standardní činnosti školního metodika patří především koordinace tvorby a kontroly realizace preventivního programu školy. Tento program je zaměřen na prevenci sociálně patologických jevů ve škole (např. záškoláctví, závislosti, násilí, vandalismus, sexuální zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování).

Minimální preventivní program (dále MPP) je vypracován vždy na příslušný školní rok (krátkodobé cíle primární prevence) nebo v časově delším horizontu (dlouhodobé preventivní strategie). MPP je součástí výchovně vzdělávacího programu školy, odráží specifika regionu, školy a vždy vychází z aktuální situace na škole a reflektuje evaluaci průběhu předchozího školního roku. Plán vypracovává školní metodik prevence v úzké spolupráci s ostatními pedagogickými pracovníky za podpory vedení školy. V plánu najdeme aktivity směřující jednak

---

²³ KLÍMOVÁ, M. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: SPN, 1987. s. 48

²⁴ SLAVÍKOVÁ, I. *Etické aspekty v práci výchovného poradce*. *Výchovný poradce* 20/1998, IPPP ČR Praha.[online]

²⁵ www.asociacevp.cz, Asociace výchovných poradců.[online]

k prevenci sociálně patologických jevů, ale i zdraví, zdravého životního stylu, nabídku volnočasových aktivit, programy aktivního sociálního učení.²⁶

Školní metodik má napomáhat ke zvyšování všeobecné informovanosti mezi rodiči, učiteli a žáky, tak aby byla zajištěna maximální primární prevence uvedených jevů. Úzce spolupracuje se třídními učiteli a jejich prostřednictvím buduje bezpečné a zdravé klima ve třídě. Významnou činností je koordinace spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence sociálně patologických jevů. Mezi úzce spolupracující orgány patří sociálně právní ochrany dětí a mládeže, Policie ČR a nestátní organizace působící v oblasti prevence jako například kontaktní centra, centra krizové intervence nebo zdravotnická zařízení.²⁷

Školního metodika prevence může vykonávat jakýkoliv pedagogický pracovník, který získá pro tuto činnost kvalifikaci studiem v délce trvání nejméně 250 vyučovacích hodin ukončeným závěrečnou zkouškou a získáním osvědčení. Studijní programy pro metodiky zajišťují převážně pedagogické fakulty vysokých škol. V Jihočeském kraji tuto přípravu organizuje Krajská pedagogicko-psychologická poradna.

V České republice vyvíjí svoji činnost Česká asociace školních metodiků prevence jako profesní nepolitická organizace.

2.2.3. Školní psycholog

Trendem dnešní doby je co nejširší dostupnost odborných pedagogicko-psychologických služeb žákům základních, speciálních a středních škol, jejich učitelům a rodičům. Od poloviny 90. let se stále více na našich školách uplatňuje profese školního psychologa, který nepracuje vzdáleně na odborném pracovišti, ale přímo v terénu školy, je v každodenním kontaktu se žáky i pedagogy.²⁸

Jan Čáp v knize Psychologie pro učitele zdůrazňuje, že škola přináší dítěti nové, učební činnosti, klade vyšší a vyšší požadavky na poznávací procesy, paměť, pozornost, vytrvalost a sebeovládání a rozvíjí tyto procesy, stavy a vlastnosti. Vede dítě k osvojení mnoha vědomostí a dovedností, podněcuje jeho zájmy. Problémy adaptace dítěte ke škole se týkají jak vyrovnání dítěte s požadavky kázně,

²⁶ www.casmp.cz. Česká asociace metodiků prevence. [online]

²⁷ Vyhláška č. 72/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

²⁸ www.cuni.cz, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. [online]

soustředěné pozornosti, plnění učebních úkolů, tak také vztahů k učiteli a vztahů ke spolužákům, ke skupině vrstevníků. To je problémem zejména u dětí bez dostatečné zkušenosti v sociálních interakcích s vrstevníky, tedy zejména u dětí, které nemají sourozence nebo mají jen jednoho, nenavštěvovaly mateřskou školu, z různých důvodů (nemoc, specifické poměry bydliště, úzkostlivost rodičů aj.) si málo hrály s druhými dětmi. Ostatní děti rychle rozpoznají malou zkušenost svého spolužáka v sociální interakci, často využívají své převahy, posmívají se mu, chovají se k němu agresivně, vytváření pro něho nepříjemnou, až velmi těžkou náročnou životní situaci. Adaptační problémy závisí na mnoha okolnostech: na biologické, psychické a sociální zralosti dítěte, na učiteli a spolužácích, ale také na rodičích a ostatních osobách nejbližšího prostředí dítěte, na tom, jak se vyjadřovali o škole, jak ji hodnotili.²⁹

Přítomnost školního psychologa na škole se ukazuje jako významná zejména na školách, které vzdělávají vysoký počet žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Kritérium počtu žáků ve škole by však nemělo být jediným ukazatelem pro zřízení pozice školního psychologa. Ten může výrazně pomoci také školám, které jsou složeny s více subjektů, zejména základním školám, jejichž součástí je mateřská škola a středním školám, jejichž součástí je internát. Základním školám, jejichž součástí jsou školy mateřské, může zkvalitnit práci spojenou s přípravou žáků na školní docházku. U středních škol spojených s internáty je nutno věnovat zvýšenou pozornost dynamice vztahů a rizikům spojeným se všemi formami šikany.

Školní psychologové přinášejí do škol některá specifika poradenské práce, která jsou úzce spojena se školou. Jedná se především o vytváření systému včasné identifikace žáků s výukovými obtížemi a o vytváření strategií podpory pro žáky i učitele, které se mohou významně podílet na prevenci výukových obtíží. Psychologové se mohou intenzivně věnovat metodické podpoře učitelů a následné péči o žáky (včetně reedukace). Dále mohou školní psychologové zajišťovat intervence v krizových situacích, mezi které můžeme zařadit zejména úrazy, úmrtí blízkých, sebevraždy a vraždy. Učitelé by měli být informováni o možných reakcích žáků na krizové situace, zejména v kontextu strachu a obav z budoucnosti, snížení prospěchu a zhoršení chování, spánkových obtíží, sklonů k výbuchům

---

29 Čáp, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: SPN, 1987. s. 106

zlosti, až po výskyt depresí, drogových závislostí, hrubého chování nebo sebevražedných sklonů. Školy mají díky práci školního psychologa možnost úspěšně identifikovat rizikové žáky ve skupině, periodicky monitorovat jejich chování a získávat pro ně psychologickou asistenci ve spolupráci se zákonnými zástupci.³⁰

2.2.3.1. Historie školní psychologie

Školní psychologie byla mezinárodně uznána jako svébytný obor až po druhé světové válce. V roce 1948 zorganizovalo UNESCO ve spolupráci s International Bureau of Education průzkum o postavení školní psychologie v 54 zemích světa. V polovině padesátých let byly v Evropě identifikovány čtyři typy psychologických služeb poskytovaných škole a dětem.

První typ představoval školní psychology, kteří pracují na jedné velké škole nebo na několika školách. Často pracovali týmově ve spolupráci se školními sociálními pracovníky a lékařem.

Druhý typ kladl důraz na koordinování služeb nabízených škole danou komunitou. Psycholog byl součástí místních školských úřadů a jeho úkolem byla koordinace prevence, poradenské aktivity, intervenční zásahy.

Třetí typ reprezentovaly dětské poradenské kliniky, v jejichž čele obvykle stáli pediatři nebo psychiatři. Personál tvořili psychologové a sociální pracovníci. Hlavní náplní práce byla diagnostika, která převládala nad terapií.

Čtvrtý typ představovaly Asociace pro výzkum dítěte, jejichž posláním bylo koordinovat výzkumy dětí a studovat faktory závažně ovlivňující vývoj dítěte.

Vývoj školní psychologie byl velmi intenzivní v USA, Velké Británii, Francii a v Německu. Kvalita a organizace poskytování této služby byly vždy závislé na tom, jaká důležitost byla přikládána vzdělání, jak rozvinutý byl systém veřejného školství a jaké byly ekonomické podmínky dané země. V roce 1982 pak byla ustanovena International School Psychology Association (ISPA). Tato organizace nyní sdružuje školní psychology z více než 50 zemí světa. Odhaduje se, že ve světě pracuje v současnosti okolo 90 000 školních psychologů.³¹

---

³⁰ www.rssp.cz, Rozvoj školních poradenských pracovišť [online]

³¹ ZAPLETALOVÁ, J. *Co dělá školní psycholog*. www.ph.ujep.cz, s. 2[online]

2.2.3.2. Školní psychologie v Čechách

Školní psychologie se rozvíjela v bývalém Československu hlavně na Slovensku, kde byla prosazována především S. Hvozdíkem a L. Ďuričem. V červnu 1990 byla ustavena Asociace školní psychologie ČSFR, v jejímž čele stanul Anton Furman. Po rozdělení České a Slovenské federace od r. 1993 do r. 1994 existovala pouze slovenská Asociácia školskej psychológie. Od roku 1990 je AŠP také součástí ISPA. Od roku 1997 pracuje také česká sekce Asociace školní psychologie. Ve vedení asociace stanuli např. J. Mareš, E. Gajdošová, J. Zapletalová. AŠP-ČS si klade za cíl napomáhat správnému využívání psychologie v kontextu výchovy a vzdělávání, prosazovat využívání služeb školních psychologů ve všech typech škol a školských zařízení, vytvářet a iniciovat vzdělávací programy, které budou zabezpečovat vysokou profesionalitu výkonu práce školních psychologů. Posláním Unie je také vytváření prostoru pro vzájemnou komunikaci v psychologické obci.³² Školní psycholog by měl být absolventem rozšiřujícího studia pro školní psychology, které pořádá např. katedra školní a pedagogické psychologie na PedF UK v Praze. Jedná se o programy celoživotního vzdělávání. Asociace doporučuje alespoň 3 roky praxe před nástupem na pozici školního psychologa.³³

2.2.3.3. Školní psychologie ve světě

Výzkumný výbor International Schoul Psychology Association (dále ISPA) vydal v roce 2007 studii o situaci školní psychologie z mezinárodního pohledu. V dokumentu nalezneme zajímavé informace o situaci školní psychologie v zemích Organizace spojených národů. Školní psychologie je charakterizována jako služba všech zainteresovaných pracovníků v oblasti poradenství tj. školní psychologové, pedopsychologové, psychologové v oblasti vzdělávání, poradci ve školách atd. Proces sběru dat byl systematický, ale měl jistá omezení. Ve výzkumu byl vždy zapojen zástupce z každé oslovené země, kontakty administrovali pracovníci University of California, Santa Barbara.

---

³² MAREŠ, J. *Školní psychologie, její vývoj a současný stav*. Psychologické aktuality, 1996, č.3/4, s. 5-9.[online]

³³ www.upacr.cz. Unie psychologických asociací České republiky. [online]

Studie vykazala přes 76 100 školních psychologů. Jedná se o odhady počtu školních psychologů získaných z 51 zemí. Z dokumentu vyplývá, že činnost školních psychologů byla zjišťována v 83 zemích. Dále bylo zjištěno, že profesní sdružení školních psychologů vykazuje činnost ve 39 zemích, univerzitní příprava programů pro školní psychologii probíhá v 56 zemích. Důležitým měřítkem při analýze získaných dat byl celkový počet dětí školního věku, dále legislativní podpora školní psychologie a dostupnost poskytovaných služeb.

Spojené státy americké vykazují přibližně 32 300 školních psychologů, což představuje přibližně 42 % z celkového počtu školních psychologů na světě. Další zemí v žebříčku je Turecko s 11.327 školními psychology. Pro ilustraci např. Dánsko vykazuje 880 školních psychologů, Litva 400, Maďarsko 200, Německo 982, Slovensko 200, Švýcarsko 833, Španělsko 3600, Albánie 79, Keňa 15, Tanzanie 3. Výzkum uvedl i země, kde nebyly nalezeny důkazy o činnosti školních psychologů. Jedná se o Indii, Čínu a Indonésii. Bohužel právě tyto země vykazují největší počet dětí školního věku.

Výsledky studie spočívají především v podpoře komunikace mezi odborníky, možnostech stipendií a v dostupnosti informací v celosvětovém měřítku.³⁴

2.2.3.4. Legislativní vymezení školního psychologa

Standardní činnosti školního psychologa jsou pevně zakotveny ve Vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských pracovištích. Tato norma vymezuje činnosti v diagnostice a depistáži, konzultační, poradenské a intervenční práce, metodické práce a vzdělávací činnost.

Mezi základní činnosti školního psychologa patří zejména:

- spolupráce při zápisu do 1. ročníku základního vzdělávání
- depistáž specifických poruch učení v základní a střední škole
- diagnostika výukových a výchovných problémy žáků
- depistáž a diagnostiku nadaných dětí
- zjišťování sociálního klimatu ve třídě
- screening, ankety, dotazníky ve škole,

---

³⁴ http://education.ucsb.edu/jimerson/IISP/InternationalRatios_SPI2009.pdf

- péče o integrované žáky (pomoc při sestavování individuálního vzdělávacího plánu)
- individuální případová práce se žáky v osobních problémech (konzultace, vedení),
- krizová intervence a zpracování krize pro žáky, pedagogické pracovníky a zákonné zástupce
- prevence školního neúspěchu žáků (náprava, vedení, apod.)
- kariérové poradenství u žáků
- techniky a hygiena učení (pro žáky)
- skupinová a komunitní práce s žáky
- koordinace preventivní práce ve třídě, programů pro třídy apod.
- podpora spolupráce třídy a třídního učitele
- individuální konzultace pro pedagogické pracovníky v oblasti výchovy a vzdělávání
- konzultace se zákonnými zástupci při výukových a výchovných problémech dětí
- pomoc při řešení multikulturní problematiky ve školním prostředí

Neméně významná je metodická a vzdělávací činnost, kdy školní psycholog koordinuje poradenské služby poskytované ve škole i mimo školu, organizuje pracovní semináře pro pedagogické pracovníky, účastní se pracovních porad školy, organizuje besedy, provádí metodickou intervenci z psychodidaktiky pro učitele, včetně podpory při tvorbě školního vzdělávacího programu a participuje na přípravě přijímacího řízení ke vzdělávání ve střední škole.³⁵

2.2.3.5. Etický kodex školního psychologa

Školní psycholog by se měl ve své práci řídit základními etickými principy. Etický kodex školního psychologa vypracovala Asociace školních psychologů, která vycházela z etického kodexu školních psychologů v západoevropských zemích a v USA. Tyto byly upraveny a přizpůsobeny potřebám našich škol.

---

³⁵ Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Přijatá etická pravidla můžeme rozdělit do několika podskupin:

Profesní odpovědnost:

- osobní názory a předsudky nemají ovlivnit rozhodování
- chrání se blaho žáků a studentů, rodičů, učitelů a pedagogů, kolegů, zaměstnavatelů, jedná se v souladu s jejich zájmy
- služby žákům a studentům se poskytují se souhlasem jejich rodičů nebo zákonných zástupců (mimo kritických situací např. ohrožení života)

Důvěrnost informací:

- informace o žácích a studentech získané při výkonu praxe, při vyučování nebo při výzkumu jsou uskladňovány v tajnosti a v bezpečí před nepovolanými osobami

Odborný růst:

- pracovníci si udržují přehled o nejnovějších vědeckých a odborných poznacích své disciplíny

Profesní vztahy:

- odborník musí jednat vždy v zájmu dítěte
- rodičům se poskytuje vyčerpávající informace o všech krocích v práci s jejich dítětem a to tak, aby sdělovanému obsahu porozuměli, bez jejich souhlasu nelze pracovat se žáky do 18. let
- pracovníci jsou členy pedagogického týmu ve škole, snaha o rozvíjení kooperativních vztahů nesmí nikdy překročit zájmy klientů.³⁶

Poznání a respektování těchto norem zaručuje školnímu psychologovi jeho vysokou profesionalitu, důvěru žáků, učitelů, rodičů, úspěchy v práci a zejména naplnění jeho poslání při humanizaci školy.³⁷

2.2.3.6. Metody práce školního psychologa

Činnost školního psychologa velmi transparentně zpracoval a prezentoval J. Hvozdík ve svém sekvenčním modelu práce školního psychologa. Tento model vychází z kroků, které jsou realizovány v časové a logické postupnosti při řešení problémů žáků v učení, chování či mezilidských vztazích.

---

³⁶ www.rspp.cz, Rozvoj školních poradenských pracovišť. [online]

³⁷ www.aspsr.sk, Asociácia školských psychologov. [online]

Z tohoto modelu vyplývají 3 druhy činnosti školního psychologa:

1. *činnost preventivní*, která je zaměřená na vytváření takových podmínek v systému školy, které zabraňují anebo předcházejí vzniku různých problémů
2. *činnost identifikačně-diagnostická*, která je zaměřená na poznávání, identifikování systému školy a jejích podsystémů (žáci, učitelé, jejich vzájemné vztahy, sociální vztahy ve třídách atd.)
3. *činnost intervenční*, která je zaměřená na uskutečnění změn v systému školy.

Vedle těchto činností školní psycholog vykonává např. činnost informační, výzkumnou či vzdělávání pedagogů školy. Téměř všechny tyto činnosti realizuje ve vzájemné spolupráci s pedagogickými pracovníky školy – ředitelem, učitelem, výchovnými poradci, metodiky prevence, rodiči žáků nebo zákonnými zástupci žáků a dalšími pracovníky, kteří mají v kompetenci péči o výchovu a vzdělávání (poradenští psychologové, kurátoři pro děti a mládež apod.).

V koncepci práce školního psychologa se uvádí, že jedna z nejvýznamnějších činností na škole je poznávání osobnosti žáka. J. Hvozdík a E. Gajdošová, uvádějí, že nejčastěji používanými metodami při poznávání žáka jsou metody a techniky rozhovoru, ratingové škály, psychodiagnostické testy a osobnostní dotazníky, projektové techniky, analýza školních materiálů, pozorování v přirozeném prostředí (ve třídě, při přestávce, v zájmových kroužcích, v družině).

Rozhovor v práci školního psychologa

Rozhovor je metoda, kterou používá školní psycholog denně. Je proto důležité ho kvalitně a efektivně vést, osvojit si dovednosti. Od běžné konverzace se liší několika znaky:

- rozhovor má stanovený cíl
- za celé jeho vedení i obsah nese zodpovědnost školní psycholog
- psycholog klade otázky a klient odpovídá
- psycholog se chová plánovitě, organizovaně, profesionálně, neustále sleduje vztah, interakce mezi ním a klientem
- většinou je rozhovor dopředu plánovaný a formálně organizovaný

Rozhovor je velmi účinný také proto, že psycholog může flexibilně klást otázky, všímá si verbálních i neverbálních projevů a chování klienta, může pohotově reagovat na případná nedorozumění či nepřesnosti.

Ratingové škály

Cílem těchto metod je, aby rodiče nebo učitelé hodnotili na hodnotící škole stupeň jistých projevů chování dítěte anebo jiných aspektů různých situací např. hyperaktivitu, emocionální problémy, úzkost, problémy v učení atd. Stupeň výskytu jednotlivých projevů chování se posuzuje na 4 stupňové škole: 0-vůbec nic, 1-někdy, 2-často, 3-velmi často. Hrubé skóre, které se získá, se podle tabulky převede na vážné skóre, odborně nazývané T – skóre. Ratingové škály se většinou nepoužívají samostatně, ale spolu s dalšími psychologickými metodami. Psycholog použitím ratingových škál může za krátký čas zjistit, kde jsou u dítěte problémy, a to zejména porovnáním odpovědí získaných od učitelů a od rodičů.

Psychologické testy

Školní psycholog zjišťuje jednak intelektové schopnosti a charakteristiku žáků, ale i jejich osobnostní vlastnosti. K tomu mu slouží psychologické testy. Cílem IQ testů je zachytit individuální rozdíly ve schopnostech mezi žáky. Zjišťování osobnostních kvalit žáka se může realizovat skupinovým vyšetřením, při kterém se používají standardizované psychologické metody např. B-JEPI osobnostní dotazník Eysenecka pro děti a mládež, HSPQ 14 faktorový osobnostní dotazník Cattella.

Projektivní techniky

Nejčastěji využívanými projektivními technikami jsou kresby, které se dají rychle administrovat a jsou často bohatým zdrojem informací o žákovi, ale také zdrojem pro vytváření hypotéz o žákovi. Zadání kreseb může být např. Moje rodina, Moje třída, Kouzelná třída, Začarovaná rodina, Na co se těšíme a čeho se bojíme, Dům, ve kterém bych chtěl žít atd.

Analýza školních materiálů

Školní psycholog může získat poměrně hodně informací o žákovi z různých školních dokumentů a školních materiálů. Jde zejména o třídní knihu, ve které najde

informace o docházce žáka, absencích např. ze zdravotních důvodů či neomluvené absence. V klasifikačním záznamu může sledovat změny v prospěchu žáka způsobené nemocí, změnou situace v rodině, nevhodným sociálním prostředím, partou apod. Může analyzovat písemné testy, domácí úlohy, slohové práce, umělecké práce, výtvarné práce apod. Ze všech uvedených dokumentů může školní psycholog získat o žákovi cenné doplňující informace.

Pozorování

Všeobecně je známé, že metoda pozorování patří k nejstarším a nejčastěji používaným metodám, které používají učitelé, rodiče a také školní psycholog. Cílem pozorování je vytvořit si obraz o spontánním chování žáka v každodenních situacích ve třídě, chování o přestávkách, na výletě či exkursi. Získané informace vypovídají o interpersonálním chování jednotlivce, o chování k ostatním spolužákům, k učitelům a rodičům. Pokud školní psycholog získá informace o žákovi z jiných psychodiagnostických metod je vždy vhodné, aby navštívil třídu a žáka sledoval přímo při vyučování. Může tak zjistit velmi zajímavé a doplňující skutečnosti. Např. žák se chová agresivně jen tehdy, když se k němu žáci chovají odmítavě, když se mu vysmívají. Školní psycholog si utvoří obraz o celkové situaci ve třídě a může poradit učiteli, co by měl udělat, pokud chce tomuto žákovi pomoci. Někdy postačí žáka přesadit, vhodně ho motivovat, povzbuzovat, ale i promluvit s ostatními žáky ve třídě.³⁸

2.2.3.7. Podmínky pro poskytování služby školního psychologa

Pravidla pro poskytování poradenských služeb ve škole by měla být součástí školního řádu a školního vzdělávacího programu. Škola by měla zajistit prostorové podmínky tak, aby nedocházelo ke kolizi zejména se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, protože školní psychologové pracují s důvěrnými a citlivými daty. Prostředí by mělo zaručit nerušené jednání s klienty a pedagogy. Školní psycholog, stejně jako ostatní poradenští pracovníci ve škole, by měl mít stanoveny konzultační hodiny pro žáky, konzultační hodiny pro učitele a konzultační hodiny pro rodiče.³⁹

---

³⁸ www.aspsr.sk, Asociácia školských psychologov [online]

³⁹ www.rspp.cz, Rozvoj školních poradenských pracovišť [online]

2.2.3.8. Pozice školního psychologa

Práce ve školní instituci přináší celou řadu specifíků, která bychom mohli označit jako kritická místa profese.

Školní psycholog a ředitel školy

Jedná se o jeden z klíčových vztahů, který na obě strany klade vysoké nároky. Velmi často se tak stává, že školní psycholog vstupuje do pracovního vztahu bez toho, že by měl hlubší představu o tom, jaké jsou tyto podmínky a ani sami ředitelé je často neumějí definovat.

Na počátku spolupráce ředitele a psychologa jsou tak očekávání ředitele školy spojena většinou s představami o řešení problémů, které se týkají žáků, učitelů, ale i školy jako systému. Škála jeho očekávání je velmi bohatá a různorodá. Na druhé straně ovšem stojí očekávání školního psychologa, která jsou spojena většinou s představami uplatnění vlastní odborné kompetence a zaměření.

V okamžiku nástupu do školy dochází k prvním korekcím vzájemných očekávání. Ředitel je v tomto vztahu nadřízeným, ale z hlediska profesního je laikem. Psycholog je mu sice podřízen, ale z hlediska profesního je proti němu expertem. Ukazuje se, že je nutné explicitně vzájemně vymezit pole profesního působení psychologa, vymezit jeho kompetence se zvláštním ohledem k etice práce školního psychologa.⁴⁰

Školní psycholog a pedagogický sbor

Již v r. 1922 upozorňoval W. Stern na užitečnost podpory práce učitelů ze strany školního psychologa. Jeho myšlenka, že „školní psycholog by mohl organizovat vzdělávání učitelstva“ narážela však na tvrdý odpor pedagogů, kteří namítali, že školní psycholog ohrožuje jejich samostatnost a zasahuje do úkolů, které náleží pouze jim. Pozice školního psychologa není jednoduchá ani v dnešní době.

V pedagogickém sboru se někdy na počátku působení školního psychologa na škole objevuje obava, která může přerůst až v pocity ohrožení – “co asi ten psycholog ví”. Složitosti může vyvolat také přehnané očekávání okamžitých kladných výsledků práce psychologa v souvislosti s návštěvami žáků u něj. Učitelé

---

⁴⁰ ZAPLETALOVÁ, J. *Co dělá školní psycholog*. www.ph.ujep.cz.s. 5-7 [online]

očekávají a žádají nejen odhalení příčin problémů a jejich diagnostikování, ale především konkrétní doporučení, postupy a strategie, které povedou k rychlé nápravě. Školní psycholog se tak ocitá v situaci, kdy musí hledat nové nestandardní cesty k nápravě problému, občas i jinými než psychologickými nástroji. Snaží se přitom současně minimalizovat možná rizika, která vyplývají ze specifčnosti používaných metod a ze složitosti vlastní sociální role. Pokud se podaří psychologovi rozšifrovat složitost vzájemných vztahů v pedagogickém sboru, může pozitivně ovlivňovat klima v pedagogickém sboru a zároveň nepřímo ovlivňovat řešení problémů svých klientů-žáků školy.

Řada potíží, se kterými žáci vyhledávají psychologa, má úzkou spojitost s průběhem vyučování a s činností jednotlivých učitelů. Je proto důležité, aby učitelé pochopili, v čem a jak jim může psycholog pomoci. Psycholog by měl však vždy zůstat v pozici „jiného odborníka“, který pracuje se systémem školy, ale nikdy se nestane „stejným odborníkem“. Je v roli pozorovatele, konzultanta. Specifičnost jeho postavení je vyjádřena v etickém kodexu školního psychologa, který je závaznou normou pro jeho pracovní postupy ve vztahu ke klientům, rodičům i pedagogům. Základem je především ochrana klienta a jeho práv, ale i psychologa jako odborníka, který pracuje „v nep psychologickém“ prostředí⁴¹

Školní psycholog a třídní kolektiv

Formálně velká skupina jako je školní třída, se spontánně dělí na menší skupiny, které jsou spojeny přátelskými vztahy, sympatiemi či společnými zájmy. Matějček je nazývá primárními neformálními skupinami. Socializační vliv těchto skupin získává stále více na významu. Mnoho výchovných přehmatů či nedorozumění vzniká jen proto, že rodiče a učitelé si tuto skutečnost dostatečně neuvědomují.⁴²

Každodenní činností je pro školního psychologa práce s třídními kolektivy. Cílem těchto aktivit je mapování sociálního klimatu školních tříd, které napomáhá vytvářet v třídních kolektivech prostředí, v němž budou žáci lépe zvládat své problémy, podporovat vzájemný respekt a úctu k jedinečnosti druhých a sami předcházet vzniku konfliktních situací.

---

⁴¹ ZAPLETALOVÁ, J. *Co dělá školní psycholog*. www.ph.ujep.cz.s.8 [online]

⁴² MATĚJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: SPN, 1991. s. 237.

Psychologové potřebují spolupráci učitelů v práci se třídami, protože ti mohou některé problémové projevy v chování žáků postřehnout v pravidelném kontaktu s nimi v průběhu vyučovacích hodin. Učitelé dokonce často zaznamenají změny v chování dítěte rychleji než jejich rodiče. Výhodou těchto postupů je, že se problémy řeší v prostředí, kde vznikly, a vytváří se tak také široká základna pro jejich prevenci v budoucnosti. Posiluje se klima, v němž žáci dobře vědí, že některé projevy chování se na škole netolerují, a pokud se přesto objeví, neobávají se je oznamovat svým učitelům nebo psychologovi.

Řada potíží, se kterými žáci vyhledávají psychologa, má úzkou spojitost s průběhem vyučování a s činností pedagogického sboru i jednotlivých učitelů. Je proto velmi důležité, aby učitelé pochopili, v čem a jak jim může psycholog pomoci vytvářet odborné zázemí a jakou pomoc očekává psycholog od pedagogického sboru.⁴³ Žáci většinou přijmou školního psychologa nejrychleji. Pro ně jsou to lidé, na které se mohou kdykoliv obrátit, jimž důvěřují, protože cítí jejich slabší provázanost se školou, jimž se svěřují.⁴⁴ Práce školního psychologa se třídou je velmi rozmanitá, může docházet do třídnických hodin, může si stanovit speciální hodiny, kdy se dětem bude věnovat. Zúčastní se výjezdů s dětmi na lyžařské kurzy nebo výlety. Zapojuje se do žákovské samosprávy. Vyhledává možnost suplování ve třídách, popřípadě sám vyučuje např. občanskou výchovu či rodinnou výchovu. Díky těmto činnostem se mu daří proniknout do kolektivu, získává důvěru dětí, snáze odhalí problémy kolektivu.⁴⁵

Školní psycholog a rodiče

Spolupráce s rodiči je považována za velmi náročnou součást psychologovy práce, zejména tehdy, kdy je třeba pracovat delší dobu s rodinným systémem. Většina rodičů také vítá možnost této služby ve škole. Klienti zůstávají v prostředí školy a neztrácejí kontakt s přirozeným prostředím, v němž problém vznikl. Pracovna psychologa se tak často stává místem, kde se cítí bezpečně. Je jakýmsi azylem. Rodičovské veřejnosti nabízí školní psycholog informační, konzultační i poradenské aktivity. Rodiče musí být informováni školou o pravidlech

---

⁴³ ZAPLETALOVÁ, J. *Co dělá školní psycholog*. www.ph.ujep.cz. s. 8[online]

⁴⁴ OSVALDOVÁ, D. *Další role pro speciálního pedagoga*. Praha: Učitelství noviny č. 03/2009.

⁴⁵ BRAUN, D. *Práce školního psychologa se třídou*. www.spp.ippp.cz/sites/studijní-materiály. [online]

poskytování služby školním psychologem. Nabídka této služby ze strany školy je pro rodiče možností, nikoliv závazkem.⁴⁶

Eva Gajdošová ve své odborné práci „Spolupráce školy s rodinou“ upozorňuje, že školní psycholog se setkává s několika úrovněmi spolupráce školy s rodiči. Může jít o systematické poskytování informací rodičům o dění ve škole a o osobnostním vývoji jejich dítěte, nebo mohou rodiče aktivně spolupracovat se školou (zájmové činnosti, výlety, besedy, diskusní kluby apod.), anebo se nabízí programy spolupráce s rodiči a učiteli či vzdělávání rodičů i učitelů navzájem.

Při spolupráci s rodiči se ukazuje jako úspěšné:

- Upřímně se zajímat o rodiče a jejich problémy.
- Vzbudit v nich pocit, že jsou důležitými osobami.
- Pozorně je vyslechnout.
- Ptát se, klást otázky týkající se problému.
- Hovořit o tématech, která je zajímají.

Aby mohl školní psycholog s rodiči efektivně komunikovat a dobře vést rozhovor, potřebuje nastolit důvěru. Rodič musí mít pocit, že školní psycholog má zájem mu pomoci. Je potřeba hovořit pomalu, jasně, nepřerušovat klienta během rozhovoru. Pro nastolení důvěry je též potřebné, aby psycholog v rozhovoru s rodiči projevil zájem o to, co mu říkají. Je nutné mít stále na paměti, že rodiče přicházejí s jistou úzkostí a obavami. Někteří rodiče se bojí, že otevřený a upřímný rozhovor může dítěti při školním hodnocení uškodit, jiní se bojí, že se může naopak něco nepříjemného o svém dítěti dozvědět. Pro efektivní vedení rozhovoru je potřebné, aby školní psycholog poznal faktory, které mohou ulehčit komunikaci s rodiči (vhodné formulování otázek, brát v úvahu věk a vzdělání rodičů, vyjasňovat některé pojmy, vyhýbat se cizím pojmům, sugestivním otázkám, být empatický, být ticho, tolerovat problémové chování, kontrolovat svoje city atd.). Cílem rozhovoru by mělo být proniknout do života rodiny v minulosti i současnosti, všimnout si pravidel rodinné interakce, komunikace a dynamiky a jejich možného vlivu na chování dítěte a na vzniklé problémy.

Školní psycholog by se měl vyvarovat jakémukoliv argumentování, že právě oni-rodiče zapříčinili problém.⁴⁷

---

⁴⁶ ZAPLETALOVÁ, J. *Co dělá školní psycholog*. www.ph.ujep.cz., s. 8. [online]

2.2.3.9. Profesionální identita školního psychologa

Mezi přednosti a pozitivní prvky v profesi školního psychologa patří zcela nová kompetence mediátora ve vztahové síti. Je profesionálem, který facilite porozumění uvnitř vztahového systému, v němž se vyskytuje problém. Tuto funkci nikdo jiný plnit nemůže, neboť není trvale přítomen, nezná konkrétní kontext a dost důvěrně ani aktéry. Jeho trvalá přítomnost ve škole mu umožňuje pracovat systematicky a nikoliv nahodile podle vzniknuvšího problému. Školní psycholog pružněji reaguje. Jeho každodenní přítomnost vede častěji k tomu, že někteří učitelé pocítují větší odpovědnost za vlastní práci, včetně její dimenze psychologické.

Zmíníme-li pozitiva je nutno přihlídnout i k negativům, která mohou pozici školního psychologa ve škole provázet. Příliš bohatá a komplikovaná síť sociálních vztahů zvyšuje riziko závislostí na osobách ve škole. Klienti jsou „skorokolegy“ či ne úplně neutrálními „klienty“. O přestávkách, při náhodných setkáních i poradách je psycholog neustále vtahován do vyjadřování se k rozmanitým otázkám.⁴⁸

2.3. Dosavadní praxe poradenského systému

Každé dítě je „neopakovatelný originál“ s jedinečnou strukturou somatických a psychických charakteristik, se specifickou vývojovou historií a životním osudem. Školství v některých případech nerespektuje tuto jedinečnost a přistupuje k dětem hromadně. Hromadný přístup lze označit jako snahu o násilné odstranění nerovnoměrností a odchylek. Za základ bereme cosi obecného a jedinec se do tohoto rámce vejde přirozeně nebo se ho snažíme znormalizovat. Školství si úskalí této jednotnosti uvědomuje. Dlouho však prakticky jedinou reakci představovala homogenizace vzdělávacích skupin (vytváření speciálních tříd a škol, odklady školní docházky, zřizování studijních a praktických tříd). Výrazný posun v náhledu na uvedený problém zohledňuje Rámcový vzdělávací plán PV (2004, s. 8): „Za všech okolností budou maximálně podporovány individuální rozvojové možnosti dětí a umožňováno tak každému dítěti dospět v době, kdy opouští mateřskou školu k optimální úrovni osobního rozvoje a učení, resp. k také úrovni, která je pro dítě individuálně dosažitelná“.

---

⁴⁷ www.aspsr.sk, Asociácia školských psychologov. [online]

⁴⁸ ŠTECH, S. *Profesionální identita školního psychologa*. www.lfhl.cuni.cz/mares/sp/casopis/p/98/cl. [online]

Dosavadní pozornost školského i poradenského systému je ponejvíce věnována vyhledávání a pomoci těm jedincům, kteří při zvládnání potřebných vzdělávacích dovedností vykazují výrazné a trvalé známky problémů či selhávání. Dítě se v období neúspěchů vydává na jinou cestu. Fakticky zaostává, osvojuje si poměrně pevné a současně nevhodné učební návyky, postoje, někdy získává všeobecnou nechuť ke vzdělávání. Rovněž se snižuje očekávání vůči takovému žákovi ze strany rodičů i učitelů. To se promítá do zatěžování žáka, jeho hodnocení. **Je tedy nutné vznikající problémy odhalit co nejdříve.**⁴⁹

---

⁴⁹ MERTIN, V. KUCHARSKÁ, A. *Integrace žáků se specifickými poruchami učení – od stanovení diagnostických kritérií k poskytování péče všem potřebným žákům. Závěrečná zpráva rezortního projektu*
MŠMT ČR. Praha: ISPP ČR 2007

3. Proces výzkumu

V praktické části bakalářské práce byl zvolen kvalitativní typ výzkumu. Tento model má daný začátek a konec, kdy na začátku jsou stanoveny předpoklady, se kterými výzkumník do procesu vstupuje, a na konci jsou vytvořeny nové teorie. Proces kvalitativního výzkumu obsahuje několik fází, které se překrývají, jsou realizovány paralelně a výzkumník se stále vrací k předcházejícím stádiím. Současně jsou vybírány případy do vzorku, prováděn sběr dat, průběžně jsou data analyzována, interpretována a vzájemně porovnávána. Na začátku výzkumného procesu by měl být stanoven plán výzkumu, který slouží k zpřesnění představ o předmětu zkoumání, o cílech zkoumání a použitých metodách. Výzkumník by si měl ujasnit, kolik času může výzkumu věnovat, co je pro něho realisticky proveditelné.⁵⁰

3.1. Cíle práce

Cíle práce společně s výzkumnými otázkami představují směr, podle něž se v průběhu celého výzkumného procesu orientujeme. Jedná se o první fázi kvalitativního výzkumu. Při definování cílů je třeba si uvědomit, ve vztahu ke komu jsou naše cíle relevantní, kdo je s námi bude sdílet, koho budou zajímat a zda jsou dostatečně významné. Typickými termíny, které se používají při definování cílů, jsou pojmy prozkoumat, vysvětlit, popsat, porozumět, odkrýt atd. Maxwell rozlišuje 3 druhy cílů:

- intelektuální – výsledky výzkumu přispějí k rozšíření odborného poznání
- praktický – výsledky výzkumu budou prakticky využity
- personální – výsledky práce obohatí samotného výzkumníka

Ve výzkumu je žádoucí, dosáhnout toho, aby řešením jednoho projektu bylo naplňováno pokud možno více cílů. Doporučuje se vybírat témata, která jsou spjata se zájmy a životními zkušenostmi výzkumníka.⁵¹

Dlouhodobě se zajímám o školní poradenský systém, konkrétně o činnost školního psychologa. Praktickou část mé bakalářské práce jsem zaměřila právě na oblast působení školního psychologa. Cílem práce bylo zkoumat, jak hodnotí

---

⁵⁰ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEDOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. s. 51 - 53

⁵¹ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEDOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. s. 62 - 64

pedagogové základních škol funkci školního psychologa a zda vnímají školního psychologa jako partnera při práci se žáky. Zajímalo mě jejich názor na postavení školního psychologa jako kmenového zaměstnance školy. Okrajovým cílem pro mě bylo ověření, zda věk či doba praxe pedagoga ovlivňuje jeho postoj ke školnímu psychologovi. Zároveň jsem zkoumala názory pracovníků sociálně právní ochrany dětí a mládeže na spolupráci se školou, ve které školní psycholog pracuje. Cílem výzkumu bylo ověřit následující předpoklady:

- **školní psycholog jako kmenový zaměstnanec je pomocníkem pro ostatní pedagogy**
- **školní psycholog je akceptován ostatními pedagogy, dětmi a rodiči**
- **pracovníkům orgánu sociálně právní ochrany dětí a mládeže se lépe spolupracuje se základními školami, ve kterých je školní psycholog kmenovým zaměstnancem.**

3.2. Výzkumné otázky

Výzkumné otázky jsou jádrem výzkumného projektu. Pomáhají zaostřit výzkum tak, aby poskytl výsledky v souladu s cíly projektu a ukazují cestu, jak výzkum vést. Otázky je potřeba formulovat jasně, aby bylo možno na konci výzkumu rozpoznat, zda jsme na ně odpověděli, či nikoli.⁵²

V bakalářské práci jsou definovány tři výzkumné otázky.

I. Jak nahlízejí učitelé základních škol na školního psychologa jako kmenového zaměstnance školy?

II. Jak je školní psycholog na škole vnímán pedagogy, žáky a rodiči?

III. Jak nahlízejí pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí a mládeže na spolupráci se základními školami, ve kterých pracuje školní psycholog jako kmenový zaměstnanec?

---

⁵² ŠVAŘÍČEK, R., ŠEDOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. s. 69

3.3. Metody výzkumu

Rozhodnutí o metodách zahrnuje rozhodnutí o vzorku, výběr metod sběru dat a zajištění vstupu do terénu.⁵³

Data byla získána pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které byly následně analyzovány. V závěru výzkumu jsou výsledky analýz a interpretace dat každého jednotlivého respondenta vyhodnoceny v návaznosti na stanovené cíle výzkumu. Jedná se o metodu vícečetné případové studie.

Výběr vzorku dat byl prováděn ve třech městech v Jihočeském kraji. Každému městu byl v rámci výzkumu přidělen identifikační znak I, II, III. Tato města byla vybrána z důvodu, že v jejich správním obvodu se nachází základní škola s funkcí školního psychologa jako řadového zaměstnance školy. Zároveň se jednalo o obce s rozšířenou působností, v jejímž obvodu působí orgán sociálně právní ochrany dětí a mládeže. Orgány sociálně právní ochrany dětí a mládeže jsou organizačně začleněny v městských úřadech obcí s rozšířenou působností.

V Jihočeském kraji je zřízeno přibližně 259 základních škol. Získat informaci o působení školního psychologa bylo však velmi náročné. V rámci kraje neexistuje přesná statistika škol, ve kterých školní psycholog působí.

Kritéria výběru jsem zvolila následovně, vybrala jsem správní obvod obce s rozšířenou působností (Jihočeský kraj je rozčleněn na 17 správních obvodů obcí s rozšířenou působností) a pomocí internetu jsem ve správním obvodu vybrané obce vyhledala základní školu, ve které je školní psycholog zaměstnán. Dalším kritériem byla i vzdálenost od mého bydliště, a to z důvodu dostupnosti při provádění rozhovorů s respondenty. Postupně jsem vytipovala 3 základní školy: Základní škola I, Základní škola II a Základní škola III. Dalším krokem bylo zkontaktování se samotným školním psychologem, které posloužilo k ověření informací o jeho působení na dané škole, tj. doba působení a rozsah jeho pracovního úvazku. Po ověření informací byl na každé škole proveden rozhovor s pěti pedagogy. Schůzky byly předem domluveny. Rozhovory se uskutečnily vždy ve škole, kde pedagog působí.

Rozhovor s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí a mládeže byl předem telefonicky domluven. V úvodu rozhovoru byly vysvětleny důvody

---

⁵³ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEDOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. s. 72

zkoumání. Setkala jsem se vždy s ochotou a doporučením na konkrétního pracovníka. Následně proběhla předem domluvená schůzka, ve všech případech přímo na pracovišti respondenta.

Pro identifikaci jednotlivých rozhovorů byla použita křestní jméno respondentů, dále věk a doba praxe. S poskytnutím výše uvedených údajů každý z oslovených souhlasil.

Charakteristika vybraných škol a respondentů:

Obec s rozšířenou působností I.:

- demografické údaje: počet obyvatel k 1. 1. 2012 – 6245 obyvatel

Základní škola I:

- kapacita školy: počet žáků 453, počet tříd celkem 20, počet žáků 2. stupně 197
- pedagogický sbor: 33 vyučujících
- školní psycholog: školní poradenské pracoviště (školní psycholog, výchovný poradce, školní metodik prevence) je zapojeno do systémového projektu ministerstva školství „Rozvoj školních poradenských pracovišť – Vzdělávání – Informace – Poradenství II“, bylo zřízeno v roce 2009, kdy do školy nastoupila školní psycholožka na plný pracovní úvazek
- rozhovor byl proveden s pěti pedagogy druhého stupně
  - učitelka Jana, 35 let, 7 let praxe
  - učitelka Marie, 60 let, 35 let praxe
  - učitelka Martina, 39 let, 11 let praxe
  - učitelka Olga, 30 let, 2 roky praxe
  - učitelka Vladimíra, 52 let, 31 let praxe

OSPOD I:

- počet pracovníků orgánu sociálně právní ochrany dětí a mládeže: 3 pracovníci, 2 pracovníci mají kumulované funkce (kurátor pro děti a mládež, kurátor pro dospělé, terénní sociální pracovník)
- rozhovor byl proveden s pracovnící Janou, 39 let, 15 let praxe

Obec s rozšířenou působností II.:

- demografické údaje: počet obyvatel k 1. 1. 2012 - 30 070 obyvatel

Základní škola II:

- kapacita školy: počet žáků 645, počet tříd celkem 28, počet žáků 2. stupně 270
- pedagogický sbor: 39 učitelů
- školní psycholog: projekt školního poradenského pracoviště (školní psycholog, výchovný poradce, metodik prevence) je spolufinancován evropským sociálním fondem a státním rozpočtem; školní psycholožka působí na škole od roku 2004, zpočátku pracoval na částečný pracovní úvazek, po roce byl úvazek rozšířen na plný
- rozhovor byl proveden s pěti pedagogy druhého stupně
  - učitelka Eva, 45 let, 20 let praxe
  - učitelka Ivana, 39 let, 16 let praxe
  - učitelka Martina, 26 let, 2 roky praxe
  - učitelka Pavla, 54 let, 29 let praxe
  - učitelka Renata, 41 let, 18 let praxe

OSPOD II:

- počet pracovníků orgánu sociálně právní ochrany dětí a mládeže: 8
- rozhovor byl proveden s pracovnící Ivanou, 45 let, 20 let praxe

Obec s rozšířenou působností III.:

- demografické údaje: počet obyvatel k 1. 1. 2012 – 7873 obyvatel

Základní škola III:

- kapacita školy: počet žáků 383, počet tříd celkem 18, počet žáků 2. stupně 175
- pedagogický sbor: 26 učitelů
- školní psycholog: poradenské pracoviště školní psycholožky je spolufinancováno evropským sociálním fondem a státním rozpočtem; školní psycholožka působí na škole od roku 2009, na polovinu pracovního úvazku, druhou polovinu úvazku poskytuje poradenské služby na jiné základní škole
- rozhovor byl proveden s pěti pedagogy druhého stupně:
  - učitelka Alžběta, 58 let, 34 roků praxe
  - učitelka Bohumila, 55 let, 30 let praxe

- učitelka Helena, 41 let, 25 let praxe
- učitelka Radka, 31 let, 8 let praxe
- učitelka Vladislava, 49 let, 25 let praxe

OSPOD III:

- počet pracovníků orgánu sociálně právní ochraně dětí a mládeže: 4
- rozhovor byl proveden s pracovnící Dagmar, 41 let, 2 roky praxe

Získávání dat v kvalitativním výzkumu je možno pomocí několika typů nástrojů, např. pozorováním, rozhovory, vyprávěním příběhů atd. Jako metodu vhodnou pro získání dat jsem zvolila metodu *polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami*. Tedy rozhovoru pomocí návodu. Základem byl předem stanovený okruh 10 otázek, které byly předloženy účastníkům výzkumu. Pět otázek bylo pokládáno 15 pedagogům základních škol, ve kterých pracuje školní psycholog a pět otázek 3 pracovníkům orgánu sociálně právní ochrany dětí a mládeže. Bylo zároveň pracováno s možností, že otázky je možno pozměnit, přehodit pořadí nebo některou již nepokládat. V úvodu rozhovoru byla vysvětlena podstata a účel výzkumu. Někteří z dotázaných volně hovořili na první položenou otázku a plynule navazovali na další bez přerušování a zasahování. Předem připravená struktura hlavních otázek se tak v průběhu rozhovoru u některých respondentů rozvinula v další doplňující otázky či podněty. Nesetkala jsem se s neochotou odpovídat.

Výzkumné otázky byly rozděleny do dvou souborů. Okruh pěti otázek byl položen pedagogům základních škol.

1. *Má školní psycholog na základní škole své opodstatnění a je pro školu přínosem?*
2. *Postačilo by, pokud by školní psycholog do školy docházel ke konzultačním hodinám nebo je vhodnější, pokud je kmenovým zaměstnancem školy?*
3. *Jaké služby školní psycholog nabízí?*
4. *Požádal/a jste někdy o pomoc školního psychologa, pokud ano o jakou situaci se jednalo?*
5. *Je školní psycholog na Vaší škole akceptován ostatními pedagogy, žáky a rodiči?*

Druhý soubor tvořilo pět otázek položených pracovníkům orgánů sociálně právní ochrany dětí a mládeže.

- 1. Nachází se ve Vašem správním obvodu škola, na které pracuje jako kmenový zaměstnanec školní psycholog?*
- 2. Jaké služby může školní psycholog nabízet?*
- 3. Spolupracoval/a jste s ním při řešení výchovných problémů dětí a mládeže a o jaké situace se jednalo?*
- 4. Vnímáte rozdíl ve spolupráci se školou, kde pracuje školní psycholog a se školou, kde tato funkce není zřízena?*
- 5. V čem spatřujete silné stránky spolupráce se školním psychologem?*

Jedna z výzkumných otázek měla za cíl zjistit informovanost respondentů o pracovní náplni školního psychologa, další otázky byly již zaměřeny na zjišťování a ověřování cílů, tedy zda je role školního psychologa přínosem pro oslovené pedagogy a sociální pracovníky.

Nevýhodou této techniky byla časová náročnost a pracovní vytíženost dotazovaných. Problematické bylo i nalezení vhodného a klidného prostředí pro uskutečnění rozhovoru. Ne každý pedagog má vlastní kabinet. Poklidnější atmosféra byla navozena s pracovníky sociálně právní ochrany dětí a mládeže. Všichni účastníci souhlasili s nahráváním rozhovoru na diktafon. Záznamy byly následně ručně přepsány. Každá odpověď byla analyzována. Data byla následně roztríděna podle jednotlivých odpovědí s cílem označit společné znaky jednotlivých odpovědí.

4. Výsledky výzkumu

4.1. Vyhodnocení rozhovorů s pedagogy základních škol

Odpovědi na otázku č. 1: Má školní psycholog na základní škole své opodstatnění a je pro školu přínosem?

Ze 13 rozhovorů s pedagogy jednoznačně vyplynulo, že školní psycholog má na základní škole své opodstatnění. Většina respondentů odpověděla jednoznačně, svoji odpověď dále nerozváděla.

Pouze Jana (35 let, praxe 7 let, ZŠ I) uvedla: „*Ano, problémových žáků přibývá, mnohé situace lze řešit rychleji a na místě.*“

Neurčitou odpověď uvedla Vladimíra (52 let, 31 let praxe, ZŠ I): „*Nejsem stoprocentně přesvědčena, v určitých situacích by mohl pomoci, záleží hodně na jeho osobě, jak je schopný a odborně zdatný.*“

Odpovědi na otázku č. 2: Postačilo by, pokud by školní psycholog do školy docházel ke konzultačním hodinám nebo je vhodnější, pokud je kmenovým zaměstnancem školy?

Ve 14 případech se oslovení pedagogové shodli, že vhodnější je pokud školní psycholog má na škole stálé pracoviště (kmenový zaměstnanec).

Pavla (54 let, 29 let praxe, ZŠ II) uvedla: „*Myslím, že je vhodnější, aby školní psycholog byl kmenovým zaměstnancem školy. Je daleko snadněji přístupný dětem, rodičům, rychleji reaguje na nové situace, dokáže si lépe udělat obraz o daných situacích. Jeho význam jsem si plně uvědomila, až když k nám do školy školní psycholožka nastoupila.*“ V několika rozhovorech učitelé zmínili vhodnost docházení do hodin, či každodenní dostupnost.

Olga (30 let, 2 roky praxe, ZŠ I): „*Problémových žáků stále přibývá. Vzhledem k mé krátké praxi nejsem někdy schopna okamžitě na vzniklý problém reagovat. Jsem ráda, že ve škole je školní psycholožka stále k dispozici a že za ní mohu kdykoliv zajít a poradit se.*“

Negativní odpověď sdělila Vladimíra (52 let, 31 let praxe, ZŠ I). V rozhovoru sdělila:

„Bohatě stačí, pokud by do školy docházel. Třeba jeden den v týdnu. Než psychologka nastoupila, zvládali jsme všechny problémy pouze s pomocí pedagogicko-psychologické poradny, kterou jsme rodičům doporučovali.“

Odpovědi na otázku č. 3: Jaké služby školní psycholog nabízí?

Tato otázka byla položena s cílem zjistit informovanost učitelů o náplni práce školního psychologa. Nejčastější se v odpovědích objevovala konzultace s rodiči, dětmi a učiteli, poradenství pro žáky s výchovnými problémy a poruchami učení, individuální přístup k problémům, vyhledávání žáků s poruchami učení a chování, vyšetření dětí. Bohumila (55 let, 30 let praxe, ZŠ III) zmínila řešení osobních problémů dětí a jejich rodičů, ale i rodičů s jednotlivými pedagogy. Dále uvedla: *“Pokud se ve třídě objeví nějaký problém, naše psychologka nejdříve dochází do hodin, třídu pozoruje a následně s ní začne pracovat. Například provedete sociometrický test. Situaci ve třídě probere i se mnou, zeptá se mě na jednotlivé žáky, na můj názor. Je to příjemné moci si s někým o žácích popovídat.“*

Jana (35 let, 7 let praxe, ZŠ I): *„Doporučí rodičům další specializovaná pracoviště.“*

Olga (30 let, 2 roky praxe, ZŠ I): *„Školní psychologka provádí diagnostiku intelektových schopností a osobnostních charakteristik dětí, diagnostiku sociálního klimatu třídy.“*

Helena (41 let, 25 let praxe, ZŠ III): *„Pomáhá dětem hledat příčiny neúspěchů, problémů. Provádí kurzy pozornosti. Podílí se na zápisu do školy. Navrhuje rodičům odklad školní docházky.“*

Z provedených rozhovorů je patrné, že všichni oslovení mají představu o náplni práce školního psychologa.

Odpovědi na otázku č. 4: Požádala jste někdy o pomoc školního psychologa, pokud ano o jakou situaci se jednalo?

O pomoc školního psychologa zatím nepožádali 3 pedagogové (Vladimíra 52 let, 31 let praxe, ZŠ I; Martina, 26 let, 2 roky praxe ZŠ I; Jana, 35 let, 7 let praxe, ZŠ II). Zbývající respondenti uvedli v 4 případech vyšetření žáka s problémy učení, ve 4 případech zmínili důvod zlepšení adaptace žáka na školní prostředí. Při položení této otázky se respondenti nejvíce rozpovídali. Někteří si postěžovali, že nemají při vyučování tolik času, že jsou zahlceni pracovními úkoly a na děti jim nezbývá čas. Tuší problémy ve třídě, ale časově nezvládají problémy řešit.

Olga (30 let, 2 roky praxe, ZŠ I) uvedla: „*Se školní psycholožkou spolupracuji pravidelně, společně řešíme všechny vzniklé problémy, testujeme žáky z hlediska vhodného výběru střední školy nebo učiliště. Pomáhá mi při zklidnění sociálního klimatu ve třídě.*“

Marie (60 let, 35 let praxe, ZŠ I): „*Měla jsem ve třídě velmi šikovnou žačku, která se začala horšit v prospěchu. Zdála se mi smutná, zkoušela jsem se jí zeptat na problémy, ale byla velmi uzavřená. Požádala jsem o pomoc naši psycholožku. Po několika sezeních se dívka rozpovídala o problémech doma, agresivitě otce, rozvodu rodičů.*“

Bohumila (55 let, 30 let praxe, ZŠ III) uvedla: „*Mám ve třídě integrovaného chlapce, jedná se o chlapce trvale připoutaného na invalidní vozík. Třída zpočátku neuměla s chlapcem komunikovat, i on měl problémy do kolektivu zapadnout. Při vyučování jsem cítila ve třídě napětí, ale jelikož musím přednostně učit a předávat informace, nezbyval mi čas si s dětmi hlouběji popovídat. Školní psycholožka provedla pohovory s dětmi. Pomoc jsem přivítala. Situace se ve třídě uklidnila.*“

Pavla (54 let, 29 let praxe, ZŠ III): „*Jedna z žaček vykazovala častou jedno či dvoudenní absenci. Matka uváděla na omluvence bolest hlavy, břicha. K lékaři však s dcerou ani na mé vyžádání nedošla. Naznačila, že dcera se do školy bojí, o víkendu je s ní legrace, je veselá, v neděli večer pláče. Občas pláče u počítače. Matce se ale blíže nesvěřila. Matka zvažovala odbornou pomoc psychologa. Je však samoživitelka a bála se, že by odborná konzultace byla finančně náročná, proto objednání odkládala. Zkontaktovala jsem ji se školní psycholožkou. Dlouhodobější prací s dívkou a s celou třídou se zjistilo, že se jí některá děvčata ze třídy posmívají, píší jí výsměšné maily. Ve třídě byla odhalena kyberšikana.*“

Odpovědi na otázku č. 5: Je školní psycholog na Vaší škole akceptován ostatními pedagogy, žáky a rodiči?

Poslední položená otázka vyvolala nejvíce rozporuplných odpovědí. Pouze 6 dotázaných odpovědělo jednoznačně, že ano. Jednalo se o 4 učitelky ze ZŠ II a 2 ze ZŠ III. Další 3 odpovědi vykazovaly odpověď Ano – většinou, jednalo se o odpovědi 2 učitelek ze ZŠ III a jedné ze ZŠ I.

Olga (30 let, 2 roky praxe, ZŠ I) uvedla: „Myslím, že je školní psycholožka uznávaná, ale určitě ne všemi. Většina z nás je ale za každou odbornou radu vděčná.“

Martina (39 let, 11 let praxe, ZŠ I): „Školní psycholožka je akceptována žáky a rodiči plně, mezi pedagogy však nikoliv.“

Pavla (54 let, 29 let praxe, ZŠ II): „Když u nás paní psycholožka začínala, měla to opravdu těžké. Většina učitelů jí brala jako vetřelce a donašeče řediteli školy. Svoji prací nás však o své úloze ve škole přesvědčila. Nemůžu říci, že všechny. U některých opatrnost stále přetrvává. Někteří z nás se u ní ujišťují, že to co dělají, dělají dobře. Třeba jak řeší s dětmi jejich osobní problémy. Mám pocit, že díky ní se některé učitelky zklidnily. Ona docela dobře vycítila, že někteří jí nemusí a těm se nevnucuje. Když se nad tím zamyslím, tak to neměla snadné ani s rodiči. Někteří si nepřáli, aby jejich děti byly v evidenci školního psychologa.“

Radka (31 let, 8 let praxe, ZŠ III): „Nesetkala jsem se negativním hodnocením práce školní psycholožky. Občas jsou možná někteří učitelé naštvaní, protože děti se více svěřují právě školní psycholožce než jim, hlavně třídní učitelé. Děti v ní mají důvěru, stejně tak rodiče. U pedagogů si nejsem úplně jistá.“

Martina (39 let, 11 let praxe, ZŠ I): „Školní psycholožka u nás není dlouho, některé učitele už si na svoji stranu získala, ale řada z nich na ni stále kouká přes prsty. Jako na tu, co si jenom povídá s dětmi. Ředitelka musela na uklidnění situace svolat poradnu a vysvětlovat proč toto místo zřídila, z jakých peněz. Chce to asi více času.“

Vladimíra (52 let, 31 let praxe, ZŠ I): „Zřejmě ano, ale určitě ne všemi. Hlavně ne všemi pedagogy. U rodičů nevím, někteří by raději dojížděli do poradny mimo město. Mají raději anonymitu. Z dětí mám někdy dojem, že jsou vychytralé a předstírají problémy, aby se mohly ulít z hodiny a jít si povídat do kanceláře k psycholožce.“

Z výzkumu vyplynulo, že velký význam má doba působení školního psychologa na škole. Většina pedagogů uvádí počáteční opatrnost, jakési oťukávání.

4.2. Vyhodnocení rozhovorů s pracovníky OSPOD

Odpovědi na otázku č. 1: Nachází se ve Vašem správním obvodu škola, na které pracuje jako kmenový zaměstnanec školní psycholog?

Všechny tři dotázané respondenti odpověděli kladně. Znali jednak školu, ale uvedli i rok, od kdy školní psycholog na škole působí.

Odpovědi na otázku č. 2: Jaké služby školní psycholog nabízí?

Stejně jako v případě oslovených pedagogů i v tomto případě mne zajímala informovanost pracovníků OSPOD. Všechny oslovené pracovnice uvedli spolupráci psychologa s pedagogy, dětmi i rodiče, poradenství u specifických poruch učení, poradenství v případě výchovných problémů, řešení záškoláctví, šikany mezi dětmi.

Dagmar (41 let, 2 roky praxe, OSPOD III): *„Děti se mohou obracet na školního psychologa, když mají problémy jednak s učením, zapamatováním si látky, necítí-li se ve třídě dobře, mají problémy se spolužáky, s některými učiteli, když je trápí tréma, strach ze zkoušení, když prožily traumatizující zážitek (autonehodu, úmrtí v rodině, rozvod rodičů aj.). Vím, že často řeší s rodiči vstup do první třídy popř. možný odklad, u starších dětí pomáhá s výběrem vhodného povolání vzhledem k jeho osobnostním předpokladům.*

Odpovědi na otázku č. 3: Spolupracovala jste se školním psychologem při řešení výchovných problémů a o jakou situaci se jednalo?

Ivana (45 let, 20 let praxe, OSPOD II) uvedla: *„Se školním psychologem jsem spolupracovala. Častěji se na nás ale obrací ředitel školy. Docházím do školy na výchovnou komisi, kde jedním ze členů je školní psycholog.“*

Dagmar (41 let, 2 roky praxe, OSPOD III) *„Ano a to opakovaně. Jednalo se o děti, které jsou v péči kurátora pro mládež. V jednom případě si vzpomínám, že šlo o dítě, které bylo nepřiměřeně trestáno rodiči, bylo podezřené z týrání.“*

Jana (39 let, 15 let praxe, OSPOD I): *„Školní psycholožka mě navštívila několikrát, řešili jsme spolu záškoláctví, podezření na fyzické týrání dítěte“.*

Z odpovědí jednoznačně vyplynulo, že pracovníci orgánu sociálně- právní ochrany dětí a mládeže se školním psychologem spolupracují. Při rozhovorech také zaznělo, že zpočátku byl problém ve vyjasnění si vzájemných kompetencí. Školní

psychologové se domnívali, že pracovníci mohou razantněji zasáhnout v rodinách, že mohou použít sankce, které ale ze zákona přísluší soudům např. umístění dítěte do diagnostického ústavu.

Odpovědi na otázku č. 4: Vnímáte rozdíl ve spolupráci se školou, kde pracuje školní psycholog a se školou, kde tato funkce není zřízena?

Odpovědi dotázaných se opět shodovaly. Hned při položení otázky zaznělo jednoznačné ano. Jako přednost byla vyzdvižena včasnost řešení problémů, nezávislý pohled na vztah mezi žákem a pedagogem, kvalifikované řešení problémů. Další neméně důležitou výhodou je dostupnost pro rodiče i žáky. Síť poraden je nedostačující.

Jana (39 let, 15 let praxe, OSPOD I): „Školní psycholog je velká pomoc. Jsme malé město, kde nepůsobí žádná poradna ani dětský psycholog. Pokud se vyskytne problém, nabízíme objednání do vzdálených měst, jedná se o 2-3 měsíční objednávací lhůty. Než rodiče dojedou na konzultaci je vše jinak. Školní psycholog, který je ve škole celodenně hasí problémy okamžitě. Na školách sice pracují výchovní poradci a metodici prevence, ale Ti mají tuto práci spíše jako přídavek ke své učitelské práci, což je z podstaty věci staví do jiné role. Nemohou být tak nezávislí, když s dětmi a s rodiči pracují i z pozice učitele. Mají řadu jiných učitelských povinností a možnosti jejich poradenského úvazku se nemohou rovnat možnostem úvazku školního psychologa.“

Odpověď na otázku č. 5: V čem spatřujete silné stránky spolupráce se školním psychologem?

Z výzkumu vyplynulo, že školní psycholog napomáhá včasnosti řešení vzniklých problémů. Má ve škole, a to především u dětí, důvěru, která pramení z jeho každodenní dostupnosti. Školní psycholog významně doplňuje škálu profesí, které pečují o rozvoj dítěte a řešení jeho výchovně-vzdělávacích potřeb, včetně práce s rodinou dítěte.

Ivana (45 let, 20 let praxe, OSPOD II): „Je to především odborník, který v případě potřeby ví, na jaké odborné pracoviště se obrátit. Velký přínos jeho práce vidím především pro samotnou školu. Školní psycholog pracuje na škole soustavně, snaží se odlehčit pedagogům, ti rozumněji tuto pomoc vnímají a hodnotí kladně.“

4.3. Závěry výzkumu

Závěrem výzkumu byla provedena syntéza zjištěných dat a interpretace výsledků výzkumu v závislosti na stanovených cílech výzkumu.

Předpoklad č. 1: Školní psycholog jako kmenový zaměstnanec základní školy je pomocníkem pro ostatní pedagogy.

Výzkumná otázka č. 1: *Jak nahlíží učitelé základních škol na školního psychologa jako kmenového zaměstnance školy?*

Toto tvrzení se v mém výzkumu potvrdilo. Většina z dotázaných respondentů považuje školního psychologa za pomocníka při řešení problémů žáků školy. Jednoznačně požadují zařazení školního psychologa jako kmenového zaměstnance. Pouze jeden z dotázaných pedagogů uvedl, že by stačilo, aby školní psycholog do školy docházel. Ostatní respondenti se školním psychologem spolupracují, znají jeho náplň práce. Věk a doba praxe pedagoga není rozhodující při hodnocení práce školního psychologa.

Předpoklad č. 2: Školní psycholog je akceptován ostatními pedagogy, dětmi a rodiči.

Výzkumná otázka č. 2: *Jak je školní psycholog na škole vnímán pedagogy, žáky a rodiči?*

Tento předpoklad se potvrdil, i když jsem zaznamenala nejvíce rozporuplných odpovědí. Postavení školního psychologa ovlivňuje jeho doba působení na dané škole. Čím déle na škole pracuje, tím větší respekt si získává. Dá se říci, že musí učitele přesvědčit konkrétními činy. Oslovení pedagogové jsou přesvědčeni, že děti a rodiče školního psychologa uznávají. Hledají u něho pomoc.

Předpoklad č. 3: Pracovníkům orgánu sociálně právní ochrany dětí a mládeže se lépe spolupracuje se základními školami, ve kterých pracuje školní psycholog jako kmenový zaměstnanec.

Výzkumná otázka č. 3: *Jak nahlíží pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí a mládeže na spolupráci se základními školami, ve kterých pracuje školní psycholog jako kmenový zaměstnanec?*

Tento předpoklad se potvrdil. Pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí a mládeže především zdůrazňovali význam každodenní přítomnosti školního psychologa, operativní řešení problémů. Včasnost intervence.

Z provedeného výzkumu jednoznačně vyplývá, že školní psycholog je v současné době pro učitele i pracovníky OSPOD pomocníkem. Přesto, že výsledky výzkumu byly v podstatě jednoznačně kladné, nemohu nezmínit skutečnosti, se kterými jsem se na školách setkala během rozhovorů s učiteli. Již při samotném oslovení učitelů byla patrná obezřetnost a z atmosféry na všech školách bylo zřejmé, že jistá část pedagogů školního psychologa přijala a část pedagogů k němu má výhrady. Tuto skutečnost potvrdili i školní psychologové, se kterými jsem hovořila. Ti mi také vytipovali učitele, kteří budou ochotni na moje otázky odpovídat. Přesto, jsem oslovila všechny pedagogy, k doporučení školního psychologa jsem nepřihlížela. Do výzkumu se však ochotně zapojili pouze někteří učitelé. V podstatě Ti, na které mě školní psycholog upozornil. Domnívám se tedy, že pokud by bylo možno provést výzkum v širším měřítku, zahrnout do něho tedy i druhou výše uvedenou skupinu pedagogů, zřejmě by výsledky nebyly tak jednoznačné.

5. Závěr

Má bakalářská práce seznamuje s jednotlivými druhy školských a školních poradenských pracovišť, jejich činnostmi a vymezením. Jako významné se mi zdálo i zjištění, jaká pracoviště se nacházejí v Jihočeském kraji. Zaměřila jsem se na činnost školního psychologa. Zajímalo mne jednak legislativní vymezení jeho úkolů, ale především jeho konkrétní činnost na školách a metody práce, které používá při diagnostice. Při vyhledávání informací jsem zároveň zpracovávala informace týkající se postojů pedagogů, ředitelů škol, žáků a rodičů k činnosti školního psychologa. Vstup školního psychologa na půdu základní školy s sebou nese však i úskalí. Ne vždy je přijat pedagogickým sborem, je na něho nahlíženo jako na vetřelce či pomocníka ředitele školy. Jeho náplň práce je někdy bagatelizována a to především pedagogy samotnými. Toto zjištění mne překvapilo. Jako pracovnice orgánů sociálně právní ochrany dětí a mládeže narážím na nedostatečnost a nedostupnost poradenských pracovišť téměř každodenně. Školní psycholog pracující přímo ve škole se mi zdál jako nejlepší možnost, jak včasné a operativně řešit výchovné a vzdělávací problémy dětí.

Výsledky výzkumu mé přesvědčení potvrdily. Funkce školního psychologa nabývá na vážnosti. Pedagogové ale i další pracovníci zabývající se mládeží jako např. pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí a mládeže vnímají školního psychologa jako partnera, pomocníka. Sympatie či pozitivní přijetí je částečně ovlivněno osobností psychologa samotného ale i dobou jeho působení na škole. Neméně významná je i otevřenost pedagogů novým metodám, zde nehraje žádnou roli věk či doba praxe. Záleží na osobnosti samotného pedagoga. Je také velmi důležité, jak je pozice školního psychologa ostatním pedagogům hned v samém počátku vysvětlena.

Velmi bych si přála, aby co nejvíce škol mělo možnost rozšířit své řady o školního psychologa. Věřím, že dlouhodobější výzkum by jasně prokázal, že školní psycholog má své opodstatnění a není jen uměle vytvářeným pracovním místem.

6. Seznam použité literatury a zdrojů

ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

KLÍMOVÁ, M. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: SPN, 1987.

MATĚJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: SPN, 1991. ISBN 80-04-24526-9.

OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-96-9.

PEŠOVÁ, I., ŠMALÍK, M. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1216-4.

PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Speciální pedagogika*. Olomouc: UP, 2003. ISBN 80-244-0646-2.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEDOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TELCOVÁ, J. *Úvod do pedagogické psychologie*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r. s., 2002. ISBN 80-8656-13-X.

VENDEL, Š. *Kariérní poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1731-9.

VÍTKOVÁ, M. *Otázky speciálně pedagogického poradenství*. Brno: MSD, spol. s.r.o., 2003. ISBN 80-86633-23-3.

Ostatní zdroje:

MERTIN, V., KUCHARSKÁ, A. *Integrace žáků se specifickými poruchami učení – od stanovení diagnostických kritérií k poskytování péče všem potřebným žákům*. Závěrečná zpráva rezortního projektu MŠMT ČR. Praha, ISPP ČR 2007.

OSVALDOVÁ, D. *Další role pro speciálního pedagoga*. Praha: Učitelské noviny č. 03/2009.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o poskytování služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Internetové zdroje:

ASOCIACE PRACOVNÍKŮ PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÝCH PORADEN: Úvod. [online]. 2011 [cit 2011-10-26]. Dostupné z www: < <http://www.apppp.cz/?id=1>>

ASOCIÁCIA ŠKOLSKÝCH PSYCHOLOGŮV: Školský psycholog. [online]. 2011 [cit 2011-11-10]. Dostupné z www:< <http://www.aspsr.sk/skolsky-psycholog/etika-prace>>

ASOCIACE VÝCHOVNÝCH PORADCŮ: Etický kodex.[online]. 2011 [cit 2011-10-26]. Dostupné z www: < <http://www.asociacevp.cz/index.php?akce=5>>

BRAUN, D.: Práce školního psychologa se třídou. *Školní poradenské pracoviště-institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR*: [online]. 2011 [cit. 2011-10-10]. Dostupné z www:<<http://spp.ippp.cz/sites/studijni-materialy/pdf/prace-sk-psychologa-s-tridou.pdf>>

ČESKÁ ASOCIACE ŠKOLNÍCH METODIKŮ PREVENCE: Cíle a poslání. [online]. 2011 [cit 2011-11-10]. Dostupné z www: < <http://www.casmp.cz/cile.htm>>

DĚTSKÝ DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV HOMOLE, ČESKÉ BUDĚJOVICE: Středisko výchovné péče. [online]. 2011 [cit 2011-11-10]. Dostupné z www:< http://www.dduhomole.cz/svp_cb.htm>

GRADUATE SCHOOL OD EDUCATION: Mezinárodní odhady školních psychologů. [online]. 2011 [cit 2012-02-25]. Dostupné z www: <http://education.ucsb.edu/jimerson/IISP/InternationalRatios_SPI2009.pdf>

MAREŠ, J., Školní psychologie, její vývoj a současný stav. *Lékařská fakulta UK v Hradci Králové*: [online]. 2011 [cit 2011-10-25]. Dostupné z www: < www.lfhk.cuni.cz/mares/sp/casopis/98/clanky/mares.htm>

PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ PORADNA ČESKÉ BUDĚJOVICE: Základní informace o poradně. [online]. 2011 [cit 2011-11-12]. Dostupné z www: < <http://www.pppcb.cz/>>

ROZVOJ ŠKOLNÍCH PORADENSKÝCH PRACOVIŠŤ: O projektu. [online]. 2011 [cit 2011-11-26]. Dostupné z www: <<http://www.rspp.cz//index.php?option=com>>

SLAVÍKOVÁ, I., Etické aspekty v práci výchovného poradce. *Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR* [online]. 2011 [cit 2011-10-26]. Dostupné z www: < http://www.ippp.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=13:karierni-rust-koncepce&catid=2:koncepce&Itemid=22>

ŠTĚCH, S., Profesní identita školního psychologa. Lékařská fakulta UK v Hradci Králové: [online]. 2011[cit 2011-10-10]. Dostupné z www: <<http://lfhl.cuni.cz/mares/sp/časopis/p/98/cl>>

UNIE PSYCHOLOGICKÝCH ASOCIACÍ: Asociace školní psychologie. [online]. 2011[cit2011-12-02]. Dostupné z www: <<http://www.upacr.cz/index.php?lng=cs&kap=pedagogicupacr.cz>>

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, PEDAGOGICKÁ FAKULTA: Studium. [online]. 2011 [cit 2011-11-28]. Dostupné z www<[http://useweb.pedf.cunic.cz/kpsp/index.php? p=27](http://useweb.pedf.cunic.cz/kpsp/index.php?p=27)>

ZAPLETALOVÁ, J. Co dělá školní psycholog. Univerzita J. E. Purkyně, Pedagogická fakulta: [online] 2011 [cit 2011-11-10]. Dostupné z www: <http://pf.ujep.cz/user_files/skolni_psycholog.pdf>